

บทที่ 5

บทวิเคราะห์นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม

รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาบริหารประเทศในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2481 ภายหลังจากที่รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาแพ้การออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในญัตติที่นายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดร้อยเอ็ด เสนอให้รัฐบาลเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับรายรับและรายจ่ายของประมาณแผ่นดินให้ชัดเจนต่อที่ประชุมซึ่งพระยาพหลพลพยุหเสนาปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามญัตติของนายถวิล และเสนอให้ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรลงมติว่ารัฐบาลควรจะปฏิบัติอย่างไร ผลจากการลงมติดอกมาว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายแพ้ญัตติทำให้พระยาพหลพลพยุหเสนา ย้ายโบลออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อคณะผู้สำเร็จราชการ แต่องค์ประธานผู้สำเร็จราชการไม่รับโบลออก เพราะในช่วงเวลานั้นสถานการณ์ของโลกกำลังอยู่ในภาวะอย่างเข้าสู่ความคับขันจึงได้ตราพระราชกฤษฎีกายุบสภา ในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2481 และให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายใน 60 วัน ภายหลังจากการเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสร็จสิ้นลง กลุ่มผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และสภาผู้แทนราษฎร มีความเห็นตรงกันว่า พระยาพหลพลพยุหเสนาสมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อ แต่พระยาพหลพลพยุหเสนา ยืนยันที่จะไม่ขอรับตำแหน่งนี้ ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ถูกรับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป

ประเด็นในเรื่องของการใช้แนวความคิดเรื่องชาตินิยมที่รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม นำมาใช้เป็นกรอบในการบริหารประเทศนั้น อาจวิเคราะห์แยกออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ การสร้างชาติ และการเชื่อผู้นำ

1) การสร้างชาติภายหลังจากที่จอมพลป.พิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2481 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แถลงต่อคณะรัฐมนตรี และประชาชนอย่างชัดเจนว่า นโยบายสำคัญของรัฐบาลคือการนำนาวาไทยเข้าสู่การเป็นอารยประเทศ (แถม สุข นุ่มนนท์, 2544: 57) และด้วยเหตุที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหนึ่งในคณะราษฎรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบใหม่ให้กับเมืองไทย ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความคิดที่

ฝั่งแน่นว่า ต่วนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำรุ่นใหม่ของประเทศ และมีภาระหน้าที่สร้างเอกลักษณ์ใหม่ให้แก่อาณาจักรไทย (ชาตวิทย์ เกษตรศิริ, 2544: 39-41)

ก่อนที่จะทำการสร้างชาติในด้านต่างๆ นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จำเป็นที่จะต้องสร้างอำนาจของตนเองเพื่อสถาปนาตนเองซึ่งเป็นผู้นำของประเทศ โดยการกำจัดการทางการเมืองซึ่งถูกจับกุมมากที่สุดถึง 50 คน ในข้อหาก่อการกบฏ ผู้ต้องหาถูกศาลพิเศษซึ่งตั้งขึ้นมาโดยรัฐบาลตัดสินประหารชีวิตถึง 18 คน จำคุกตลอดชีวิต 26 คน และที่เหลือถูกตัดสินให้เนรเทศออกนอกประเทศ นอกจากจอมพล ป. พิบูลสงครามจะดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามเองยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นกระทรวงที่ควบคุมกำลังทหารและกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นกระทรวงที่มีขอบข่ายความรับผิดชอบอย่างกว้างขวาง และในเวลาต่อมาจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศภายหลังจากที่ เจ้าพระยาศรัทธาธรรมิเบศลาออกจากตำแหน่ง นอกจากตำแหน่งในคณะรัฐบาลแล้วจอมพล ป. พิบูลสงครามยังดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ อีกหลายตำแหน่งด้วย ทั้งผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือพิเศษ ผู้บัญชาการทหารอากาศพิเศษ และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นว่า “พิบูลได้ควบคุมรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ในทางปฏิบัติ เขาไม่มีฝ่ายค้านภายในประเทศ” (Neuchterlein, 1965: 45)

อาจกล่าวได้ว่าเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีอำนาจอยู่ในมืออย่างเต็มที่แล้วจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เริ่มปลุกกระดมมตีมหาชนด้วยการสร้างความสำนึกในเรื่องชาติ ไว้เป็นพลังสนับสนุนสถานะทางการเมืองของตนให้เกิดความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้เริ่มกระบวนการสร้างชาติอย่างรวดเร็วโดยผ่านในรูปของรัฐนิยม ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคำสั่งที่ประชาชนต้องพร้อมใจกันยึดถือและปฏิบัติตาม รัฐบาลได้ออกรัฐนิยมทั้งสิ้น 12 ฉบับ (ดูภาคผนวก 2) โดยรัฐบาลมีหน้าที่เป็นผู้ให้ประเด็นความต้องการที่รัฐบาลต้องการให้ประชาชนปฏิบัติตามกับคณะกรรมการรัฐนิยมให้เป็นผู้ร่างรัฐนิยมออกมา

อาจมองในเชิงวิเคราะห์ได้ว่ารัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับ นั้นถือเป็นหลักการและคติในการสร้างระเบียบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมใหม่ และเพื่อให้เห็นถึงความใหม่ในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น รัฐบาลพยายามบังคับให้ประชาชนทั้งประเพณี ความเชื่อต่างๆ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตบางอย่างในอดีตออกไป เช่น ในรัฐนิยมฉบับที่ 10 ที่บังคับให้คนไทยแต่งกายให้เรียบร้อยและมีความเป็นสากล เพื่อความเป็นอารยะธรรมแบบ “สากลนิยม” และ”

ประเพณีนิยม” โดยรัฐบาลได้กำหนดให้คนไทยต้องแต่งกายใหม่และมีทรงผมแบบใหม่ ขอให้สตรีทุกคนไว้ผมยาว เลิกใช้ผ้าโจงกระเบนให้เปลี่ยนมาใส่ผ้าถุงหรือกระโปรงแทน ส่วนผู้ชายนั้น รัฐบาลได้ขอให้เลิกนุ่งผ้าม่วงหรือกางเกงแพรสีต่างๆ โดยรัฐบาลให้ข้ออ้างในเชิงชาตินิยมว่า การแต่งกายเช่นนั้นเป็นวัฒนธรรมของคนจีน ด้วยภาพลักษณ์ของคนจีนที่ชอบใส่กางเกงแพร ทำให้ถูกมองว่านี่คือการแต่งกายของคนจีนอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดนี้ของรัฐบาลถือได้ว่าเป็นนโยบายต่อต้านคนจีนทางวัฒนธรรมด้วย

1) ในการพิจารณาทางด้านจิตวิทยา รัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับนี้อาจทำให้คนไทยมีความรู้สึกคล้อยตามไปกับนโยบายการสร้างชาติของรัฐบาลได้ในแง่ที่ว่าประเทศไทยเรากำลังมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคสมัยใหม่จริงๆ โดยรัฐบาลออกกฎเกณฑ์ต่างๆ แนะนำประชาชนคนไทยถึงวิธีการประพฤติปฏิบัติในสังคัมรูปแบบใหม่ เพราะหลายสิ่งหลายอย่างที่รัฐบาลออกกฎระเบียบขึ้นมานั้น คนไทยในสมัยนั้นยังไม่คุ้นเคย หรือไม่ ก็ไม่เคยประพฤติปฏิบัติมาก่อน การสร้างชาติในบางเรื่องถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เฉียบพลันต่อแบบแผนการดำรงชีวิต ตลอดจนสังคัมไทยและวัฒนธรรมไทยด้วย นอกจากนี้การสร้างชาติไทยในรูปของรัฐนิยมนั้น รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายต้องการให้คนไทยรักษาไว้ซึ่งความเป็นไทยแท้ๆ และต้องมีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์ของคนไทยเรา มิใช่เพื่อคนต่างชาติ โดยรัฐบาลได้ออกกฎระเบียบเกี่ยวกับเอกลักษณ์ไทย

หรือการสร้างชาติไทยโดยการละทิ้งหรือยกเลิกประเพณีดั้งเดิมของไทยบางอย่าง นั้น ก็เพื่อที่จะลบล้างคติความเชื่อของระบบเก่าให้คนเลิกยึดติดกับสิ่งเก่าๆ เหล่านั้นและหันมาให้ความสนใจแก่สิ่งใหม่ๆ แทน ดังที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย หรือการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญแบบหลายประเทศ ซึ่งภายหลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการยกเลิกพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ส่งเสริมอำนาจของกษัตริย์โดยให้บรรดาข้าราชการและขุนนางทั้งหลายมาร่วมกันทำพิธีสาบานตนเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์นับว่าเพื่อสร้างความชอบธรรมและเสถียรภาพให้กับพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองที่ผู้ใดจะละเมิดหรือฝ่าฝืนมิได้ โดยมีพิธีกรรมนี้เป็นเครื่องมือช่วยสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับการกระทำนี้

เมื่อรัฐบาลคณะราษฎรเข้าบริหารประเทศได้มีการเปลี่ยนสิ่งยึดเหนี่ยวจากตัวพระมหากษัตริย์มาเป็นรัฐธรรมนูญ ทำให้รัฐบาลคณะราษฎรต้องทำภาระหนักไปที่พิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับรัฐธรรมนูญ เพื่อให้คนไทยเปลี่ยนสิ่งยึดเหนี่ยวเดิมคือสถาบัน

พระมหากษัตริย์มาที่รัฐธรรมนูญแทน ซึ่งรัฐธรรมนูญนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับคนไทย จะให้มาเปลี่ยนแปลงความรู้สึกอย่างฉับพลันคงจะเป็นไปไม่ได้ เพราะคนไทยถูกปลูกฝังให้มองสถาบันพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในส่วนที่ต้องแสดงความจงรักภักดี และแตะต้องหรือทำสิ่งไม่ดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ได้ รัฐบาลคณะราษฎรได้สร้างรัฐธรรมนูญขึ้นมาให้คนไทยรู้จักกับสิ่งนี้ พร้อมทั้งได้สร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับรัฐธรรมนูญด้วยเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ใดละเมิดหรือหาทางล้มล้างรัฐธรรมนูญได้ดังเช่น คำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า

และเมื่อเข้าสู่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้มีคำสั่งให้ยกเลิกประเพณีบางอย่างที่เคยมีในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ จากวันที่ 1 เมษายน เป็น วันที่ 1 มกราคม ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างชาติไทยให้กับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ หลวงวิจิตรวาทการ ทำหน้าที่เป็นประธานกรรมการการประชุมการเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ อาจวิเคราะห์ได้ว่า การเปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่นี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการทำให้เกิดเป็นการเปลี่ยนความทรงจำของคนไทยอย่างหนึ่ง (ไทยสมิต วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2482 อ้างถึงใน มานิตย์ นवलละอ, 2540 : 113) อาจตีความหมายได้ว่าเป็นการเปลี่ยนสิ่งที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้กำหนดให้ใช้ ให้เปลี่ยนมาเป็นตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นผู้นำของประเทศในเวลานั้น ซึ่งในเหตุผลที่หลวงวิจิตรวาทการอ้างมานั้น มีบางส่วนที่สามารถชี้ประเด็นในเรื่องชาตินิยมไทยและความยิ่งใหญ่ของประเทศในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐบาล ที่ต้องการลดความสำคัญของพระมหากษัตริย์ลง ซึ่งการกระทำดังกล่าวล้วนมีเป้าหมายในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่แก่ชาวไทย ในส่วนของการยกเลิกประเพณีดั้งเดิมอีกประการหนึ่งที่สำคัญควรกล่าวถึง การยกเลิกบรรดาศักดิ์ โดยรัฐบาลได้ตราพระราชกำหนดให้ยกเลิกบรรดาศักดิ์ตั้งแต่ชั้นเจ้าพระยา พระยา พระ หลวง ขุน ตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 โดยให้เหตุผลในการออกพระราชกำหนดนี้ว่า ต้องการให้บุคคลมีความเสมอภาคกันในทางกฎหมาย และเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ซึ่งนอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว อาจตีความได้ว่า บรรดาศักดิ์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้แก่ข้าราชการ เป็นการตอบแทนในการจงรักภักดี ตลอดจนการทำหน้าที่ความชอบต่างๆ ให้กับพระมหากษัตริย์ ดังนั้นการประกาศยกเลิกบรรดาศักดิ์จึงมีนัยที่ตีความได้ว่าเป็นการพยายามลดทอนความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นการลบเลือนคติความเชื่อที่มีต่อพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพื่อหันเหความสนใจของข้าราชการและประชาชนมาสู่ระบอบการปกครองใหม่ภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีนัยของการต่อต้านระบอบเก่าที่นิยมเจ้า

นโยบายการสร้างชาติไทย หรือ การสร้างความเป็นสมัยใหม่ ในความหมายของ รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม คือ ต้องการให้นโยบายเหล่านี้ทำให้ประชาชนละทิ้งความคิด ตลอดจนคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับระบอบเดิม (ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์) และหันมาสนใจ กับสิ่งใหม่ๆ ที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นการสื่อความหมายถึงการ เปลี่ยนมาสู่ระบอบใหม่ภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อาจเรียกได้ว่าเป็นการปูพื้น ฐานของการสร้างชาติไทยไปสู่การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในการสร้างชาติไทย หรือการกำหนดนโยบายชาตินิยมในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น รัฐบาลได้มีกระบวนการสร้างชาติ หรือการกำหนดนโยบายชาตินิยมในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านการเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งในหัวข้อนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนี้ จะทำการวิเคราะห์ในบทหลัง ซึ่งในการใช้นโยบายชาตินิยมมาเป็นกรอบในการสร้างชาติไทย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิตทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจนี้ เป็นเรื่องยากที่จะตอบได้ ว่า การดำเนินนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นความคิดดั้งเดิมของตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง หรือเป็นการลอกเลียนแบบจากเผด็จการนาซีของฮิตเลอร์ หรือจากเผด็จการฟาสซิสต์ของมุสโสลินี หรืออาจได้รับอิทธิพลความรักชาติจากญี่ปุ่น หรือเกิดจากความคิดที่ต้องการใช้ เป็นเครื่องมือต่อสู้ไม่ให้ญี่ปุ่นกลืนชาติไทยในช่วงที่ญี่ปุ่นบุกขึ้นไทย แต่ไม่ว่าอะไรจะเป็นเบื้องหลังที่ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามทำพฤติกรรมเช่นที่ว่ามี ก็ต้องยอมรับว่า ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นโยบายการสร้างชาติในด้านต่างๆ ถือเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามทุกเพศทุกวัย การดำเนินนโยบายหลายอย่างทำให้คนไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานะที่ดีขึ้นอยู่บ้าง

2) การเชื่อผู้นำ หรือลัทธิเชื่อผู้นำ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้แนวความคิด เรื่องชาตินิยมเป็นฐานสนับสนุนการปกครองระบอบเผด็จการของตนเอง โดยใช้ลัทธิเชื่อผู้นำ ทำนองเดียวกับฮิตเลอร์ของเยอรมนีและมุสโสลินีของอิตาลี ซึ่งเรียกกันว่า “ฟือเรอร์และดูเช” โดยมี ตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้สร้างแผน คิดแผน และวางแผน ให้การดำเนินนโยบายเป็นไป ตามความเชื่อและความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่เพียงผู้เดียว (แกมสุข นุ่มนนท์, 2519: 120) ซึ่งนี่คือหลักการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำมาใช้ในการส่งเสริมอุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับลัทธิฟาสซิสต์และลัทธินาซีที่ใช้อยู่ในประเทศอิตาลีและเยอรมนีในขณะนั้น โดยมีจุดมุ่งหมายหลักไปในทางปลุกปั่นให้ประชาชนมีความรู้สึกชาตินิยมรุนแรง บางครั้งก็มีความ หลงในเชื้อชาติ การยกย่องผู้นำและเชื่อว่าผู้นำชาติเป็นผู้ที่ทำอะไรไม่ผิดพลาด (ดูรายละเอียดใน อุทัย หิรัญโต, 2527: 247-251) ซึ่งการกระทำดังกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นเป็นการนำ

หลักการ ตลอดจนแนวทางบางอย่างมาจากประเทศตะวันตก โดยเฉพาะลัทธิผู้นำมาใช้ในการกำหนดนโยบายต่างๆ

เบื้องหลังแนวความคิดเรื่องชาตินิยมนี้ หลวงวิจิตรวาทการได้ชี้แจงไว้ในหนังสือลัทธิชาตินิยมว่า (2512:6) จำเป็นต้องสร้างอุดมคติขึ้นในเมืองไทย เพื่อให้เข้าใจว่าชาติเป็นสิ่งสำคัญประเทศที่เจริญแล้วเช่น ประเทศในยุโรปหรือประเทศญี่ปุ่นนั้นมีหลักยึด คือลัทธิชาตินิยม ซึ่งประเทศไทยยังไม่มี จึงมีความจำเป็นต้องเผยแพร่ลัทธินี้ อันมีลักษณะคล้ายกับลัทธิของมุสโสลินี และได้ชี้แจงว่าญี่ปุ่นเจริญที่สุดในเอเชียก็เพราะลัทธิบูชิโด ฉะนั้นจึงต้องสร้างลัทธิทำนองเดียวกันนี้ให้เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของไทย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำเอาลัทธิผู้นำแบบฮิตเลอร์และมุสโสลินีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง โดยมีตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามเองเป็นผู้นำ มีการปลุกฝังให้ประชาชนยึดตัวบุคคลเป็นหลักการในการเชื่อฟัง และ ทำตาม หรืออาจกล่าวได้ว่า ยึดจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นหลักตามผู้นำที่ว่า “ท่านผู้นำไปทางไหน ฉันจะตามไปด้วย” รัฐบาลใช้อำนาจและอิทธิพลเข้าแทรกแซง ตลอดจนครอบงำวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนโดยไม่มีขอบเขต ไม่มีการคำนึงถึงว่าอำนาจของรัฐบาลมีถึงแค่ไหน เมื่อไหร่ควรจะหยุด ไม่มีการพิจารณาว่าอะไรเป็นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่ประชาชนธรรมดาควรจะได้รับ การปกป้อง รัฐบาลใช้อิทธิพลเข้าก้าวร้าวแม้กระทั่งชีวิตส่วนตัวเรื่องครอบครัว เรื่องเคหะสถาน รัฐบาลเข้าไปกำหนดวิถีชีวิตของประชาชนว่า จะต้องเป็นอย่างไรนั้น อย่างนี้ทุกเรื่อง ทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการขึ้นในสังคมไทย เพราะรัฐบาลสอนให้คนเชื่อและยอมจำนนต่อชนชั้นปกครองโดยไม่มีข้อโต้แย้ง (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2520: 37)

การทำให้ลัทธิเชื่อผู้นำประสบความสำเร็จ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามใช้จิตวิทยาในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเชื่อผู้นำ หนึ่งในวิธีการนั้นคือ การสร้างให้เกิดความกลัวในอำนาจของท่านผู้นำในหมู่ประชาชน ดังที่กล่าวมาแล้วว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความเชื่อในลัทธิทหารนิยม โดยมีพื้นฐานความเชื่อที่ว่ากำลังทหารและเสียงสนับสนุนจากทหารสามารถแก้ไข ปัญหาต่างๆ ของประเทศได้ จอมพล ป. พิบูลสงครามเชื่อว่า ผู้นำประเทศจะต้องเป็นคนเด็ดขาด เข้มแข็ง ฉะนั้นนโยบายชาตินิยมทางด้านต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงถือเป็นประกาศิตที่ผู้ปฏิบัติตามต้องยึดถืออย่างเคร่งครัด จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการกำหนดโทษผู้ไม่เชื่อฟัง รัฐบาล ตลอดจนไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของรัฐบาล ตัวอย่างเช่นรัฐบาลใช้มาตรการห้ามไม่ให้

รถโดยสารประจำทางรับประชาชนที่ไม่สวมหมวก หรือห้ามบุคคลดังกล่าวเข้าติดต่อในสถานที่ราชการ แม้จะไปเสียภาษีให้แก่รัฐบาลก็ตาม และบางรายถึงกับถูกจับกุมในข้อหาผิดวัฒนธรรมด้วย

กล่าวได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามดำเนินนโยบายชาตินิยมในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งคือสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการใช้กองทัพและทหารมาเป็นผู้ที่เข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาของประเทศชาติในช่วงที่สถานการณ์แวดล้อมไม่มั่นคง จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความคิดโน้มเอียงไปในทางที่จะเห็นด้วยกับการเป็นผู้นำที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ ในช่วงเวลานั้นสถานการณ์ทางเศรษฐกิจทั่วโลกอยู่ในภาวะตกต่ำ ความสำเร็จของระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมของนาซี และฟาสซิสต์ที่ปรากฏขึ้นในเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น เป็นสิ่งที่ย้ำให้เห็นถึงความสำเร็จภายใต้การดำเนินงานโดยระบบทหารและผู้นำ ดังเช่นที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เขียนบทความลงในหนังสือ ยุทธโฆษ ของกองทัพพบว่า ในสมัยของการสร้างชาติ และเกิดวิกฤตการณ์ของโลกขึ้น ประเทศต้องการผู้นำที่เข้มแข็งเหมือนกับฝูงสัตว์ต้องมีหัวหน้า (ท.ประทีปเสน, 2507: 53)

รัฐบาลมีเครื่องมือในการดำเนินนโยบายชาตินิยมและการเชื้อผู้นำโดยใช้วิธีการโฆษณา และสรรเสริญยกย่องท่านผู้นำ หนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับถูกสั่งให้ตีพิมพ์สดุดีท่านผู้นำทุกวันในหน้าแรก ถ้าวันไหนไม่มีการพิมพ์ก็จะถูกปิดโดยไม่มีกำหนด บ้านทุกหลังต้องประดับรูปผู้นำ ประชาชนที่เข้าไปดูหนังละครต้องยืนเคารพรูปจอมพล ป. พิบูลสงครามก่อนหนังหรือละครเริ่มฉาย นอกจากนี้ในวันเกิดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทางกรมมีคำสั่งให้ประกาศเป็นวันหยุดราชการ และชักธงชาติตามบ้านและอาคารสถานที่ต่างๆ การยกย่องตัวผู้นำแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางถึงขนาดที่ว่า ให้ถือไก่และสีเสียวเป็นสัญลักษณ์ของผู้นำ

นอกจากนี้รัฐบาลยังใช้กลไกของรัฐในการยกย่องตัวผู้นำผ่านทางวิทยุกระจายเสียงเป็นการใช้เครื่องมือของรัฐมาหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง รัฐบาลยังได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 โดยแบ่งงานออกเป็น 5 หน่วย คือ สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ สำนักงานวัฒนธรรมทางระเบียบและประเพณี สำนักงานวัฒนธรรมทางศิลปกรรม สำนักงานวัฒนธรรมทางวรรณกรรม และสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ซึ่งการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลต้องการเข้าควบคุมวิถีชีวิตตลอดจนระเบียบแบบแผนต่างๆ ของคนไทย และให้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของรัฐบาล รัฐบาลภายใต้การบริหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ลัทธิผู้นำและ

กระบวนการสร้างชาติในด้านต่างๆ ด้วยความเด็ดขาดและรวดเร็วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ชีวิตตลอดจนทัศนคติต่างๆ ของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของท่านผู้นำในทุกๆ ทาง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความเป็นอยู่ ความประพฤติกการใช้ชีวิตประจำวันรวมทั้งความคิดทางการเมืองด้วย

หากพิจารณาถึงมาตรการต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการสร้างชาติในด้านต่างๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมอาจจะมองเห็นความขัดแย้งในตัวเองตามที่ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2538: 394-397) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการต่อต้านฝรั่ง แต่ยังคงรับวัฒนธรรมฝรั่ง มีหลายอย่างที่รัฐอ้างว่าทำขึ้นมาเพื่อทำให้เกิดความเป็นสากล หรือนำความเป็นตะวันตกมาสู่สังคมไทย และทำให้ลบล้างวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตบางอย่างของคนไทยออกไป ซึ่งตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม เชื่อว่าเป็นวิธีการที่จะทำให้คนไทยเกิดความมีอารยะหรือศิวิลีย เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ เช่น การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำประเทศไปสู่ความเป็นอารยะ ให้ประชาชนมีวัฒนธรรมดี มีศีลธรรมดี มีการแต่งกายที่เรียบร้อยดี ในขณะที่เดียวกันก็ให้ประชาชนเลิกกระทำพฤติกรรมบางอย่างที่อาจก่อให้เกิดความไม่เรียบร้อยในสังคมไทย เช่น การแต่งกายที่ไม่สุภาพหรือให้เลิกทานหมาก เพราะเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจของผู้พบเห็นโดยเฉพาะชาวต่างชาติ อีกทั้งยังทำให้บ้านเมืองสกปรก อาจวิเคราะห์ตามได้ว่าการต่อต้านฝรั่งแต่ยังคงรับวัฒนธรรมฝรั่งมิได้เป็นนโยบายที่ขัดกันในตัวเอง จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำไทยที่ได้รับการศึกษาและอิทธิพลตะวันตกซึ่งมีวัฒนธรรมทั้งที่ดีและไม่ดี ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องเลือกสรรสิ่งที่ดีจากตะวันตกแล้วนำมาเสนอให้กับคนไทย ซึ่งสิ่งที่ดีที่เลือกมานั้นจะช่วยประเทศในกระบวนการสร้างชาติ เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออก

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการและเป้าหมายในการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้วนั้น อาจมีการตั้งคำถามได้ว่าจริงๆ แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามมีเจตนาอื่นใดแอบแฝงอยู่ในพฤติกรรมของตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามหรือไม่ ตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามถึงต้องใช้วิธีการบริหารประเทศตลอดจนกำหนดนโยบายออกมาในลักษณะคลั่งชาติแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในสังคมไทย ซึ่งในตอนนี้อยู่ในช่วงที่รัฐบาลเรืองอำนาจ ตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศถึงเจตนารมณ์ของการสร้างชาติว่า เพื่อความเป็นอารยะประเทศของเมืองไทยให้ทัดเทียมกับชาติอื่นๆ แต่เมื่อภายหลังจากที่ฝ่ายญี่ปุ่นแพ้สงครามและตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจไป ตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้เหตุผลอย่างหนึ่งถึงกระบวนการสร้างชาติว่า

ต้องการให้การสร้างชาติมาเป็นเครื่องมือต่อสู้กับญี่ปุ่น เห็นได้จากคำอธิบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ว่า

“...ในสิ่งที่ประชาชนรู้สึกว่าคุณบีบบังคับมันแล้ว เราควรจะเข้าใจกันให้ดีกว่า ยิ่งประชาชนมองเห็นรัฐบาลชุดของผมบังคับมากเพียงไร นั่นเป็นสิ่งที่แสดงว่าประชาชนยิ่งจะต้องต่อสู้กับญี่ปุ่นมากเพียงนั้น... ขอให้เข้าใจเสียให้ถูกต้องว่านั่นเป็นการเสียผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อช่วยรัฐบาลทำการต่อสู้ขัดขวางญี่ปุ่นโดยแท้...” (อ. พิบูลสงคราม , 2519: 693-694)

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้ความคิดในเรื่องชาตินิยมมาใช้ในการเล่นการเมืองในระดับมวลชนด้วยการเสนอวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ เพื่อที่จะเป็นการสร้างพลังสนับสนุนรัฐบาลในการดำรงอยู่ในสถานะของผู้บริหารประเทศอย่างชอบธรรม โดยอาศัยวิธีการปลุกจิตสำนึกให้กับมวลชน ทำให้ประชาชนเห็นว่าสมัยการบริหารประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นสังคมใหม่ อาจวิเคราะห์ประเด็นเรื่องความคิดชาตินิยมตาม เฉลิมเกียรติ ผิวนวล (2535 : 36) แดกออกมาได้ว่ารัฐนี้มีความหมายถึง ประเทศไทยและอาณาเขตดินแดนต่างๆ ของไทย รัฐไทยจึงหมายถึงดินแดนอันเป็นที่อยู่อาศัยของคนไทยซึ่งมีรัฐบาลทำหน้าที่ปกครองดูแลรัฐ ฐานะของรัฐบาลจึงมีความหมายเทียบเท่ากับรัฐ ฐานะของรัฐและตัวแทนคือ รัฐบาลซึ่งอยู่เหนือสถาบันต่างๆ ทางการเมืองและสังคม

จากการพิจารณาถึงมาตรการพร้อมทั้งนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วง พ.ศ. 2481 – 2487 พอจะสรุปจุดมุ่งหมายของการดำเนินนโยบายการสร้างชาติและการใช้ลัทธิเชื่อดูผู้นำของรัฐบาล ออกมาได้ดังนี้

- 1) เพื่อยกฐานะความเป็นและการดำเนินชีวิตของประชาชนให้มีความทัดเทียมกับประเทศต่าง ๆ ในขณะนั้น
- 2) เพื่อดึงความสนใจของประชาชนคนไทยจากปัญหาการเมืองภายในประเทศและปัญหาด้านเศรษฐกิจภายในประเทศให้มาสนใจและสนับสนุนวิธีการต่างๆ ของรัฐบาลด้วยความเกรงกลัวภัยจากต่างประเทศ
- 3) เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจให้กับประเทศ
- 4) เพื่อให้เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตนเอง

ในการกำหนดมาตรการต่างๆให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามนั้นมีบางส่วนก็ถูกต้องเหมาะสม แต่บางส่วนก็ดูจะเป็นเรื่องที่เกิดความจำเป็น เช่น ในเรื่องการแต่งกาย มาตรการบางอย่างของรัฐบาล ถูกโจมตีว่าเป็นการกระทำที่บีบบังคับจิตใจของประชาชน (อ.พิบูลสงคราม, 2518: 134) ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์นั้นๆ ได้อย่างทันท่วงที ซึ่งผลจากการดำเนินนโยบายสร้างชาติและลัทธิเชื่อดูผู้นำนี้ ในส่วนที่เป็นกฎหมายบังคับใช้และส่วนที่เปลี่ยนแปลงโดยไม่ก้าวท้าวเรื่องส่วนตัวของประชาชน เช่น การเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศ การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น จะค่อนข้างประสบความสำเร็จส่วนในด้านการชักจูง หรือ การส่งเสริมให้ประชาชนคล้อยตามนั้น เช่น การส่งเสริมด้านการค้า อุตสาหกรรม จะไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร คนไทยยังคงเคยชินอยู่กับการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมตามเดิม ไม่นิยมประกอบอาชีพทั้ง 2 ประเภทตามที่รัฐบาลส่งเสริมมากนัก

วิเคราะห์นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ช่วงพ.ศ. 2481-2487

นโยบายหลักในการบริหารประเทศอย่างหนึ่งของรัฐบาลคือ นโยบายชาตินิยมทางด้านเศรษฐกิจ โดยเป็นการพยายามส่งเสริมความรู้สึกชาตินิยมทางเศรษฐกิจให้กับคนไทย เป็นการทำให้คนไทยคล้อยตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ และการสร้างชาติตามนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีแนวความคิดพื้นฐานในเรื่องชาตินิยม ในช่วงเวลาที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าบริหารประเทศนั้น รัฐบาลมีฐานอำนาจทางการเมืองอยู่ค่อนข้างหนักแน่น ภายหลังจากที่ได้กำจัดศัตรูทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามออกไปจากระบบการเมืองไทยแล้ว รัฐบาลยังมีฐานการสนับสนุนจากทหารด้วยเหตุที่ตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามเองเป็นบุคคลที่ควบคุมกองทัพมาตั้งแต่ก่อนที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ฉะนั้นเมื่อรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศ รัฐบาลจำเป็นที่จะต้องได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วย จึงเป็นเหตุให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องพยายามสร้างสิ่งใหม่ๆต่างๆ ให้กับสังคมไทย เพื่อเรียกการยอมรับจากประชาชนซึ่งจะนำไปสู่ความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลในการเข้ามาบริหารประเทศ

สถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ซึ่งสถานการณ์ที่รัฐบาลกำลังเผชิญอยู่นั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตนเองผ่านทางออกนโยบาย

1) สถานการณ์ภายนอก เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกประเทศแต่มีผลกระทบต่อระบบการเมืองภายในประเทศไทย ซึ่งเหตุการณ์ที่ว่ำนั้นหมายถึง สงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นบริหารประเทศได้ไม่นานสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้เกิดขึ้นในทวีปยุโรป โดยเยอรมนีเข้าโจมตีโปแลนด์ ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 ซึ่งทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสต้องทำการประกาศสงครามเป็นศัตรูกับเยอรมนี สงครามที่เกิดขึ้นนั้นได้แผ่ขยายไปทั่วยุโรปด้วยเวลาอันรวดเร็ว และต่อมาได้ขยายวงมาถึงเอเชียโดยมีประเทศญี่ปุ่นเป็นแกนนำ โดยญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายเพื่อเข้าครอบครองเอเชียด้วยการเข้าเป็นพันธมิตรกับเยอรมนีและอิตาลี รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตระหนักถึงภัยสงครามนั้นเป็นอย่างดี ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องทำการประกาศนโยบายการสร้างชาติในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม โดยรัฐบาลมุ่งหวังว่าจะใช้นโยบายการสร้างชาตินี้เพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ของสงครามโลก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทย โดยใช้วิธีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้เกิดขึ้น และเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทยให้ทัดเทียมกับประเทศต่าง ๆ ทำให้คนไทยสนับสนุนรัฐบาล ยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลในการดำรงอยู่ในสถานะผู้นำในช่วงเวลาของสงคราม

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกประเทศมาใช้ประโยชน์ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ตลอดจนหาเสียงสนับสนุนจากประชาชนให้กับตนเองและรัฐบาล โดยในช่วงปี พ.ศ. 2481 - 2484 รัฐบาลได้อาศัยสถานการณ์สงครามโลก ในขณะที่ฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำในการต่อสู้และญี่ปุ่นกำลังมีแสนยานุภาพในทวีปเอเชียมาเป็นตัวเร่งในการเรียกร้องดินแดนอินโดจีนจากฝรั่งเศสตามอนุสัญญาโตเกียว ซึ่งมีญี่ปุ่นได้เข้ามาขอเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งดินแดนเหล่านั้นได้แก่ พระตะบอง พิบูลสงคราม จำปาศักดิ์ และลานช้าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้วิธีการปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยจนได้รับความสำเร็จในที่สุดอีกทั้งยังเป็นการสร้างชื่อเสียงและการยอมรับจากประชาชนให้กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกด้วย เท่ากับเป็นการสร้างความไว้วางใจทางการเมืองให้กับประชาชนว่าตนเองสามารถนำประเทศให้อยู่รอดได้ภายใต้สถานการณ์ที่โลกที่อยู่ในภาวะสงคราม แต่ในทางกลับกันก็อาจวิเคราะห์ได้ว่าการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นการสร้างสถานการณ์เฉพาะเพื่อปลุกระดมมวลชนให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามกัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นเป็นการนำเอาสถานการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างแยบยล อาจเป็นเพราะว่าการกระทำดังกล่าวนั้นตรงกับความต้องการของประชาชนที่ต้องการได้ดินแดนกลับคืนมา ตลอดจนรัฐบาลกระตุ้นความรู้สึกของประชาชนต่อการกระทำต่างๆ ของฝรั่งเศสที่เคยทำกับประเทศไทย

ผ่านทางการปลุกเร้าจากผู้นำโดยอาศัยสิ่งต่างๆ สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักชาติและภูมิใจในเกียรติประวัติของชาติไทย

2) สถานการณ์ภายใน ซึ่งในที่นี้หมายถึง ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนั้น ในเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองนี้มีสิ่งใหม่เลย แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในระบบการเมืองที่เป็นปัญหาสืบเนื่องมาตลอดนับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งความขัดแย้งทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งธรรมดาที่มักเกิดขึ้นในกลุ่มของบุคคลที่มีความขัดแย้งกันทางความคิดทางการเมือง อำนาจทางการเมือง ผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นต้น รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามหาทางที่จะรักษาอำนาจทางการเมืองของตนไว้ด้วยการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตนเอง และหาการสนับสนุนจากประชาชนโดยทั่วไป รัฐบาลได้ใช้อุดมการณ์ในเรื่องชาตินิยมมาเป็นกรอบในการดำเนินนโยบายทางด้านต่างๆ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความล้มเหลวในการพยายามสร้างอุดมการณ์รัฐธรรมนูญนิยมเป็นสัญลักษณ์ใหม่ของประเทศ แทนที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่คนไทยเราคุ่นเคยกันมา ด้วยเหตุที่ว่า คนไทยมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ค่อนข้างมาก ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องหาวิธีการใหม่มาใช้เพื่อหันเหความสนใจของประชาชนจากระบอบเดิม เพื่อสร้างความชอบธรรมและเสถียรภาพให้กับรัฐบาลในระบอบใหม่ ด้วยเหตุนี้เองรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้นำเอาอุดมการณ์ชาตินิยมที่เคยใช้ในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทางการเมืองของรัฐบาล

เมื่อรัฐบาลเข้าบริหารประเทศได้ดำเนินการกวาดล้างศัตรูทางการเมือง เพื่อกำจัดให้สิ้นซากที่รู้จักกันในนามคดีกบฏ พ.ศ. 2482 ผลปรากฏว่ากลุ่มต่อต้านทางการเมืองได้สงบลง และในช่วงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในช่วง พ.ศ. 2481- 2487 ไม่ปรากฏว่ามีวิกฤตการณ์ทางการเมืองดังเช่น กบฏบวรเดชในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนาอีกเลย แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มต่อต้านจากระบอบเก่า ซึ่งไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงและกลุ่มฝ่ายค้านรัฐบาล ยังคงมีอยู่เพียงแต่ว่าไม่กล้าที่จะกระทำการใดๆ ที่จะต่อต้านรัฐบาล แต่อย่างไรก็ดีภายหลังจากที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ประกาศร่วมมือเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้ต้องทำการประกาศสงครามกับอังกฤษ ฝรั่งเศส และอเมริกา เกิดมีกลุ่มที่ต่อต้านญี่ปุ่นและจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นภายใต้ชื่อ “ขบวนการเสรีไทย” ซึ่งเป็นกลุ่มต่อต้านที่รวมตัวกันระหว่างกลุ่มการเมืองภายใน เช่น กลุ่ม ส.ส. อีสาน ซึ่งเป็นฝ่ายค้านของรัฐบาล กับกลุ่มต่อต้านภายในกลุ่มผู้นำระบอบใหม่ที่มีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นแกนนำ ด้วยเหตุที่ไม่พอใจกับนโยบายต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่น การ

ใช้อำนาจเผด็จการ การรวบอำนาจเข้าสู่ตนเองแต่ผู้เดียว ตลอดจนการให้ความสนับสนุนกับญี่ปุ่น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มต่อต้านจากพวกนิยมเจ้า เช่น ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช รวมอยู่ด้วย

ความชอบธรรมตามความหมายของ Lipset (1963:64-70) ที่ว่าความชอบธรรมหมายถึง การยอมรับจากประชาชนหรือกลุ่มที่มีพลังในสังคมนั้นว่าระบบการปกครองตลอดจนผู้นำทางการเมืองนั้นมีความถูกต้อง ดังนั้นความชอบธรรมจึงเป็นเรื่องของความเชื่อ เป็นเรื่องของค่านิยมของคนภายในสังคม ซึ่งอาจจะเกิดจากจารีตประเพณี การอบรมสั่งสอน หรือจากอุดมการณ์ทางการเมืองในระบบสังคมที่ความชอบธรรมเป็นปัญหาอยู่ ผู้นำมักจะใช้วิธีการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนตนเองอันนำไปสู่ความชอบธรรมของตนเอง ซึ่งความชอบธรรมนั้นอาจเกิดขึ้นมาจากการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ด้วย ถ้าสามารถทำให้คนในสังคมเห็นถึงประสิทธิภาพจากการบริหารงานนั้นๆ

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้อุดมการณ์ทางการเมืองมาใช้เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการปกครองและบริหารงานของรัฐบาลเอง ซึ่งเป็นเหตุผลที่กลุ่มการเมืองซึ่งหมายถึง รัฐบาลนำมาใช้ชักจูงให้ประชาชนคนไทยยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล โดยรัฐบาลเลือกที่จะใช้อุดมการณ์ชาตินิยมมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายต่างๆ ของประเทศ ซึ่งอุดมการณ์ทางการเมืองที่นำมาใช้นั้น อาจเป็นสิ่งใหม่สำหรับคนทั่วไปได้ หรืออาจมีลักษณะที่ขัดแย้งกับความคิด ความเชื่อเดิมๆ ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศก็ได้ รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองต้องการชักจูงให้คนในสังคมคล้อยตามโดยไม่คำนึงว่าจะใช้วิธีการใด จุดมุ่งหมายเพียงต้องการให้สังคมยอมรับอุดมการณ์เท่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่ความชอบธรรมทางการเมืองในที่สุด

การดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนั้นมิได้เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 พระองค์ได้ทรงปลูกกระแสชาตินิยมทางเศรษฐกิจในหมู่คนไทยด้วย เพียงแต่ไม่ได้มีความจริงจังมากเหมือนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยพระองค์ทรงเปรียบเทียบชาวจีนเป็นยิวแห่งบูรพาทิศ เป็นต้น และในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ ก็ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจเพียงแต่ว่าไม่มีความรุนแรงและมีมาตรการมากมายเหมือนกับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมที่มุ่งสร้างทุนนิยมโดยรัฐ โดยยึดหลักนโยบายสำคัญ 6 ประการ ในการบริหารประเทศเพื่อทำให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่และมีสวัสดิการที่ดีขึ้น ดังนี้

- 1) จะรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล และในทางเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคง
 - 2) จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลง
 - 3) จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำและจะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง
 - 4) จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)
 - 5) จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น
 - 6) จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร
- การดำเนินนโยบายชาตินิยมที่มุ่งสร้างทุนนิยมโดยรัฐนั้น เป็นแนวความคิดที่จะให้รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการในกิจการทางด้านอุตสาหกรรมที่สำคัญต่อภาคเศรษฐกิจ แต่ยังคงอนุญาตให้เอกชนประกอบธุรกิจหรืออาชีพต่างๆ ได้อย่างอิสระ

ในช่วงเวลานั้นชาวต่างชาติมีบทบาททางเศรษฐกิจในสังคมไทยค่อนข้างมาก ปัจจัยในการผลิตต่างๆ รวมอยู่ในมือของชาวต่างชาติเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนายทุนตะวันตกและนายทุนจีน ซึ่งรัฐบาลคณะราษฎรเห็นว่าการที่มีชาวต่างชาติเข้ามาคุมอำนาจทางเศรษฐกิจในประเทศไทย เช่นนี้เท่ากับเป็นการสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ ซึ่งการเข้าครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวตะวันตกนั้น มิใช่เพิ่งเป็นการเริ่มต้น การแสวงหาผลประโยชน์ของชาวตะวันตกเริ่มเกิดขึ้นภายหลังการที่ประเทศไทยทำสนธิสัญญาต่างๆ กับชาวตะวันตก ซึ่งสนธิสัญญาเหล่านี้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางที่ทำให้ชาวตะวันตกเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติของประเทศไทย โดยธุรกิจที่ชาวตะวันตกมักมีบทบาท คือ ธุรกิจเหมืองแร่ ป่าไม้สัก ธุรกิจธนาคาร ตลอดจนธุรกิจส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ และการนำเข้าสินค้ามาขายภายในประเทศไทย ปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินธุรกิจของชาติตะวันตกมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าคือ การมีวิทยาการความรู้และเครื่องจักรที่นำมาใช้ในการประกอบธุรกิจต่างๆ นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในสวณบทบาทของคนจีนนั้น อาจกล่าวได้ว่า คนจีนมีความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกับคนไทยมาช้านานแล้ว แต่มาเพิ่มมากขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะในช่วงเวลานั้นเมืองไทยเราขาดแคลนแรงงานค่อนข้างมาก ประกอบกับเมืองจีนแผ่นดินใหญ่เกิดภาวะยากจนด้วยอุปลักษณะนิสัยของคนจีนที่ยึดทำมาหากิน ทำให้แรงงานจีนเป็นที่ต้องการมากกว่าคนไทย และตัว

คนไทยเองก็ไม่นิยมทำอาชีพเหล่านี้ ยังคงยึดติดอยู่กับการรับราชการเป็นเจ้าคนนายคนอยู่ แรงงานจนเหล่านี้เมื่อทำงานเก็บเงินได้ก็จะค่อยๆ เก็บออมเงินทุนของตนและเริ่มทำกิจการค้าต่างๆ ของตน

รัฐบาลคณะราษฎรได้ทำการออกมาตรการทางกฎหมายในการลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติในประเทศไทย พร้อมกันนั้นได้ทำการส่งเสริมให้คนไทยเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่ชาวต่างชาติด้วย เช่นมีการตั้งหอการค้าไทยเป็นการรวมตัวกันของพ่อค้าคนไทยเพื่อถ่วงดุลย์อำนาจทางเศรษฐกิจกับหอการค้าจีนที่พ่อค้าจีนรวมกันตั้งขึ้น ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่ มีบทบาทสำคัญกับการพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มพ่อค้าคนจีน ในการออกมาตรการทางกฎหมายนั้น รัฐบาลคณะราษฎรได้ออกพระราชบัญญัติในเรื่องต่างๆ ด้วยกันเพื่อช่วยคนไทยโดยการกีดกันการค้าขายรวมทั้งธุรกิจต่างของชาวต่างชาติ

ในขณะที่รัฐบาลคณะราษฎรพยายามทำลายฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของคนจีน รัฐบาลพยายามเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติด้วย โดยมีการตั้งรัฐวิสาหกิจต่างๆ ที่ ดำเนินงานโดยรัฐบาล เช่น โรงงานกระดาษ โรงงานน้ำตาล โรงงานทอผ้าไหม โรงงานกลั่นน้ำมัน ปิโตรเลียม รวมทั้งได้มีการตั้งบริษัทกิจการราชการ บริษัทส่วนตัวของสมาชิกคณะราษฎรเพื่อเป็นแหล่ง รายได้ให้กับรัฐบาลและสมาชิกคณะราษฎร แต่บทบาทของรัฐบาลในการส่งเสริมนโยบาย ชาตินิยมทางด้านเศรษฐกิจนั้นนับได้ว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าไรนัก อาจเป็นเพราะว่า รัฐบาลไม่ได้มีการดำเนินการในทางเศรษฐกิจที่จะกีดกันชาวต่างชาติออกไปจากระบบเศรษฐกิจ อย่างจริงจัง บทบาทของชาวต่างชาติเหล่านั้นยังคงมีอยู่ อาจวิเคราะห์ได้ว่าในช่วงเวลานั้น รัฐบาล คณะราษฎรขึ้นมารับบริหารประเทศภายหลังจากที่ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง สถานะ ทางการเมืองของรัฐบาลยังไม่ค่อยมีความมั่นคง ยังคงมีกลุ่มต่อต้านรัฐบาลคณะราษฎรอยู่บ่อย ครั้ง โดยกลุ่มเหล่านี้มักเป็นกลุ่มพวกนิยมเจ้า ที่ไม่ต้องการให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการ ปกครองมาสู่ระบบใหม่ ทำให้ความสนใจของรัฐบาลในเรื่องทางเศรษฐกิจอาจจะมีไม่มากนัก ตาม คำประกาศที่รัฐบาลคณะราษฎรเคยแถลงไว้ รัฐบาลอยู่จะให้ความสนใจกับการรักษาสถานะทาง การเมืองของตนเองมากกว่าที่จะมาสนใจในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างจริงจัง

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งแรกนั้น ได้มีการ กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ โดยนำเอาลัทธิชาตินิยมมาใช้เป็นพลังในการเสริมสร้างความ ก้าวหน้าให้กับประเทศ นโยบายของรัฐในด้านต่างๆ จึงมีการผูกติดอยู่กับแนวคิดเรื่อง

ชาตินิยมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นนโยบายชาตินิยมทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ จอมพล ป.พิบูลสงครามอาศัยแนวความคิดเรื่องชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ ของรัฐบาล โดยพยายามออกคำสั่งให้ประชาชนปฏิบัติตาม หรือไม่ก็ใช้วิธีการจูงใจให้เกิดการคล้อยตาม

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามนำเสนอแนวความคิดในรูปของเศรษฐกิจเพื่อคนไทย ซึ่งถ้าพิจารณาจากแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจไทยเพื่อคนไทยนั้น อาจตีความหมายได้ว่าเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ โดยรัฐบาลออกมาตรการทางกฎหมายตลอดจนนโยบายที่ช่วยส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้คนไทยเข้ามาแทนที่ชาวต่างชาติซึ่งในขณะนั้นเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในเมืองไทยค่อนข้างมาก เป็นนโยบายที่พยายามกระตุ้นให้ประเทศทำการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อทำให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนการเข้ามามีบทบาทในภาคธุรกิจต่างๆของประเทศ ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และพาณิชย์กรรม ดูเหมือนว่าชาวต่างชาติที่ตกเป็นเป้าหมายในการโจมตีในเรื่องบทบาททางเศรษฐกิจจะเป็นคนจีนมากกว่าชาวตะวันตก รัฐบาลจำเป็นต้องหากลุ่มเป้าหมายในการโจมตีเพื่อเป็นการง่ายในการปลุกระดมผ่านทางนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของจอมพลป.พิบูลสงครามยังมีจุดมุ่งหวังที่จะให้คนไทยสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจด้วย

ในช่วงที่รัฐบาลเข้าบริหารประเทศในช่วงแรกเริ่มขึ้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมีฐานอำนาจทางการเมืองและทางการทหารสนับสนุนสถานะภาพของรัฐบาลอยู่ก่อนแล้ว แต่การได้รับการยอมรับจากประชาชนนั้นรัฐบาลจำเป็นต้องกระทำการด้วยวิธีต่างๆ เพื่อเรียกการยอมรับถึงความชอบธรรมในการดำรงอยู่ซึ่งการเป็นผู้นำประเทศของรัฐบาล รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งก็คืออำนาจทางการเมืองและกำลังในกองทัพที่ตนเองมีอยู่มาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาลผ่านทางการประกาศนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ซึ่งการเลือกใช้นโยบายให้เหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อมทางการเมืองจะเป็นเรื่องที่จะช่วยให้ผู้นำสามารถเสริมสร้างอำนาจให้กับตนเองได้อย่างมั่นคงมากขึ้น ผู้นำอาจจะใช้การสร้างอุดมการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือนโยบายอย่างหนึ่งอย่างใดในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตนเอง การแสดงออกซึ่งความชอบธรรมอาจทำได้โดยการเชื้อฟุ้ง หรือปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจมากกว่าโดยการหวาดกลัวว่าจะถูกใช้กำลังบังคับเช่นการปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล (สมบัติ จันทรวงศ์, 2519: 91)

ในหมู่ชาวต่างชาติที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศไทยนั้นเรียกได้ว่าชาวจีนเป็นกลุ่มที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษจากรัฐบาลต่างๆที่ในขณะนั้นชาติตะวันตกก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศไทย เช่น ธุรกิจทางด้านธนาคาร เหมืองแร่ ธุรกิจน้ำมันกลั่น เป็นต้น อาจเป็นไปได้ว่าธุรกิจทางด้านต่างๆ ที่อยู่ในมือของคนจีนนั้นมีทั้งธุรกิจขนาดใหญ่ไล่ลงมาจนถึงธุรกิจขนาดเล็กทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง เป็นธุรกิจที่มีเครือข่ายครอบคลุมเศรษฐกิจของประเทศไทยเกือบทั้งประเทศ เพราะชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยนั้นมีมากกว่าชาวต่างชาติอื่นๆ ซึ่งชาวต่างชาติทั้งหลายโดยเฉพาะคนจีนต่างเข้ามาหาผลประโยชน์ในประเทศไทย และเอาผลประโยชน์ที่ได้รับเหล่านั้นส่งกลับไปยังประเทศบ้านเกิดของตน แทนที่จะนำเอาเงินทุนนั้นมาพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศไทย ปัญหาที่สำคัญที่เกิดจากชาวต่างชาติ คือ การส่งเงินออกนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเงินกลับประเทศของคนจีน Ingram (1955:224) ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า การส่งเงินของคนจีนก่อให้เกิดการรั่วไหลในเศรษฐกิจของไทย เงินที่ส่งออกไปในช่วงปี พ.ศ. 2433-2484 มีมากกว่าเงินลงทุนของรัฐบาลในเวลาใกล้เคียงกัน หากนำเงินจำนวนที่ส่งออกไปดังกล่าวนั้นมาลงทุนสมทบด้วยแล้ว จะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก แต่ก็มีผู้ให้ความเห็นแตกต่างออกไป Landon มีความเห็นว่า คนจีนส่งเงินออกนอกประเทศไม่เกิน 2 เปอร์เซ็นต์ ของความร่ำรวยที่คนจีนสร้างขึ้นและไม่เกิน 10 เปอร์เซ็นต์ ของผลกำไรทั้งหมดของคนจีน ซึ่งคนจีนมีความขยันขันแข็งและเป็นผู้สร้างความก้าวหน้าให้แก่เศรษฐกิจของไทย (Ingram, 1955: 205)

ชาวจีนเป็นกลุ่มชนชาติที่ถูกนำมาเป็นเป้าหมายในการโจมตีจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นโยบายส่วนใหญ่ของรัฐบาลมีส่วนในการลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน รวมทั้งกีดกันให้ชาวต่างชาติออกไปจากระบบเศรษฐกิจของคนไทย คนจีนถูกนำมาใช้เป็นแพะรับบาปในการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ด้วยเหตุที่ชาวจีนมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในสังคมไทยในวงกว้างทั้งในธุรกิจขนาดเล็กและขนาดใหญ่รวมทั้งการที่ชาวจีนมีเล่ห์เหลี่ยมในการค้าขายค่อนข้างมาก เช่น การหลบเลี่ยงการเสียภาษี การฉวยโอกาสทางการค้าตลอดจนการรู้จักติดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้คนจีนประสบความสำเร็จทางการค้าอย่างมากและรวดเร็ว

จากการศึกษาถึงนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487 อันเป็นการบริหารประเทศในช่วงแรกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถแบ่งแยกวิธีการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจออกได้เป็น 4 วิธีการดังนี้

1) นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่จำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ

เป็นนโยบายที่ถูกประกาศให้ออกมาเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจที่ชาวต่างชาติกำลังครอบงำระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วยเหตุนั้นจากมาตรการทางกฎหมายที่รัฐบาลประเทศให้ออกมานั้นจะพบว่าประเด็นในเรื่องการจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจต่อชาวต่างชาตินี้มุ่งเข้าไปที่คนจีนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่รัฐบาลไทยในสมัยต่างๆ มีการเปิดโอกาสให้ชาวจีนได้เข้ามา มีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจ โดยมีได้ค้ำเนื่องถึงผลจากการที่คนจีนเหล่านั้นจะเข้ามา มีบทบาททางเศรษฐกิจแต่อย่างใด การเริ่มตระหนักถึงภัยทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเกิดจากคนจีนนั้น เริ่มปรากฏขึ้นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นอิทธิพลของคนจีนในทางการค้าได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากเดิม คนจีนนิยมทำอาชีพค้าขายซึ่งเป็นอาชีพที่ตนถนัด ซึ่งด้วยพฤติกรรมดังกล่าวทำให้รัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นนักชาตินิยมคนสำคัญของประเทศได้เริ่มตระหนักถึงการมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของคนจีน

ในสมัยรัชกาลที่ 7 พระองค์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีนมากนัก กลับมีแนวโน้มที่จะผูกมิตรกับคนจีนมากขึ้นด้วย ซึ่งออกมาในรูปของความสัมพันธ์อันดีระหว่าง 2 ประเทศ ดังนั้นการประกอบธุรกิจต่างๆ ของคนจีนในสมัยนั้นสามารถดำเนินไปได้ อย่างราบรื่น มีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเพิ่มขึ้น โดยในช่วง พ.ศ. 2477-2478 มีจำนวนคนจีนในเมืองไทยมากถึง 2,500,000 คน (Skinner, 1962: 181)

ครั้นถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถือว่าปัญหาคนจีนเป็นปัญหาความ เป็นความตายที่สำคัญของประเทศ เพราะในขณะนั้นธุรกิจการค้าส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของคนจีน ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะธุรกิจการค้าที่ตกอยู่ในมือของคนจีนมานานแล้ว ดังเห็นได้จากคำกล่าว ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ว่า “จะยอมให้ชนต่างชาติเข้ามาแย่งทำมาหากินไม่ได้ ถ้าหาก ปล่อยให้เหตุการณ์เป็นไปเช่นนี้ เจ้าของประเทศคงจะต้องอดตาย” (คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี เนื่องในวันท้ายศก วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2481 อ้างถึงในเทียมจันทร์ อ้าแหวน, 2521: 185)

พระราชบัญญัติส่วนใหญ่ที่ออกมานั้นมุ่งที่จะกำจัดสิทธิในการประกอบอาชีพต่างๆ ของคนจีน โดยมาตรการทางกฎหมายที่ออกมาในรูปพระราชบัญญัติต่างๆ นั้น จะเกี่ยวข้องกับ อาชีพที่คนจีนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ หรือไม่ก็เป็นธุรกิจที่คนจีนบริหารหรือเป็นเจ้าของอยู่ เช่น พระราชบัญญัติเกลือ พ.ศ. 2481 และพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. 2481 ธุรกิจการทำเกลือ ทั้ง จำหน่ายภายในประเทศ และส่งออกไปยังต่างประเทศ และธุรกิจโรงงานยาสูบส่วนมากแล้ว

เป็นธุรกิจของคนจีน คนจีนเหล่านี้ถูกบังคับให้เลิกธุรกิจของตนไปแต่ก็มีคนจีนประกอบอาชีพนี้ไม่มากนัก ในด้านยาสูบนั้นมีทั้งบริษัทของคนจีนและบริษัทของชาวยุโรป ทั้งสองฝ่ายจำต้องขายโรงงานและกิจการของตนให้แก่รัฐบาล ซึ่งในขั้นแรกรัฐบาลยังคงจ้างผู้จัดการและคนงานชาวจีนให้ทำงานต่ออันเนื่องจากคนไทยยังขาดความรู้ความชำนาญในธุรกิจนี้อยู่มาก

พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2481 และพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2481 นั้น เป็นธุรกิจทางด้านการประมงและการเดินเรือที่จำกัดให้เจ้าของเรือที่อยู่ภายในน่านน้ำไทยต้องมีสัญชาติไทย และถ้าเป็นบริษัทก็ต้องมีหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นส่วนมากเป็นคนไทย และยังสามารถได้ ด้วยว่าจะต้องมีลูกเรือที่มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่า 75 เปอร์เซ็นต์ ของลูกเรือทั้งหมด ในส่วนของพระราชบัญญัติการประมงนั้นก็ใช้มาตราเดียวกันในเรื่องการสงวนสิทธิในการจับปลาในเขตน่านน้ำไทยไว้ให้แก่ผู้ที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น แต่ผลจากการใช้พระราชบัญญัตินี้ก็ไม่ทำให้คนไทยเข้าไป มีบทบาทแทนคนจีน ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจอยู่เดิม คนจีนยังคงใช้เส้นที่เหลี่ยมทางการค้าที่ตนเองถนัด คือ การหลบเลี่ยงแบบประกอบธุรกิจอย่างเดิม ประกอบกับรัฐบาลไม่ทำจริงจังกับการ บังคับใช้กฎหมายนี้มากนัก คงเป็นเพราะว่าภายหลังจากที่รัฐบาลออกพระราชบัญญัตินี้คนไทยไม่ได้เข้ามา มีบทบาททางธุรกิจเดินเรือและการประมงแทนที่คนจีน คนไทยยังไม่ค่อยมีความชำนาญ ประกอบกับขาดเงินทุนในการประกอบการด้วย

พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 ซึ่งมุ่งจะทำให้รัฐบาลเข้าควบคุมกรรมวิธี และตลาดของน้ำมันแก๊สโซลีนและน้ำมันหล่อลื่นต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งผลจากการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้คือ บริษัทต่างประเทศ 2 บริษัท คือ บริษัทเชลล์และบริษัทสแตนดาร์ดออยล์ต้อง ถอนตัวออกจากประเทศไทย นอกจากนี้รัฐบาลเข้าควบคุมการออกใบอนุญาตขายปลีกและส่งน้ำมันด้วย ทำให้คนจีนซึ่งประกอบอาชีพเป็นตัวแทนขายปลีกน้ำมันให้กับบริษัทตะวันตกพลอยได้รับผลกระทบตามไปด้วย อาจเป็นไปได้ว่าในช่วงการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลต้องการเข้าควบคุมกิจการน้ำมัน เพราะมีผลกระทบต่อประเทศในภาพรวม น้ำมันเป็นสิ่งสำคัญในช่วงการเกิด สงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลต้องการเข้าควบคุมสงครามโลกครั้งที่ 2 เสร็จสิ้นลง กฎหมายฉบับนี้ก็ได้ถูกยกเลิก ทำให้การประกอบการอุตสาหกรรมน้ำมันเชื้อเพลิงก็กลับคืนไปสู่บริษัทเอกชนของ ชาวต่างชาติดังเดิม

ในส่วนของพระราชบัญญัติล้อเลื่อน พ.ศ. 2481 และพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2481 นั้นเป็นกฎหมายที่ระบุถึงบุคคลที่ได้รับอนุญาตให้ขับขี้อล้อเลื่อนรับจ้างและขับขี้อรถยนต์

รับจ้างสาธารณะได้นั้นต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย ในส่วนของพระราชบัญญัติล้อเลื่อนต้องมีอายุ 17 ปี ขึ้นไป ส่วนรถยนต์นั้นต้องอายุ 20 ปี ขึ้นไป กฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้มีการใช้บังคับอย่างเข้มงวดกวัดขันมากกับชาวต่างชาติที่ประกอบอาชีพเหล่านี้โดยรัฐบาลมุ่งหวังจะให้คนไทยเข้ามาทำอาชีพในทางนี้ แต่คนจีนซึ่งประกอบอาชีพนี้ก็ไม่ได้รับผลกระทบมากเท่าไรหรอกเพราะประกอบอาชีพทางด้านนี้เพียงจำนวนน้อย

พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ. 2481 กฎหมายฉบับนี้รัฐบาลประกาศให้ออกมาเพื่อเพิ่มรายได้ในการเก็บภาษีให้กับรัฐบาลทั้งภาษีรายได้และภาษีร้านค้าและกิจการต่างๆ ซึ่งกิจการทางการค้าและโรงงานต่างๆ ชาวจีนมักเป็นเจ้าของกิจการนั้นๆ เท่ากับว่าเป็นการเรียกเก็บภาษีเพิ่มจากชาวจีนโดยตรง โดยกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่มีส่วนช่วยเหลือคนไทย เพราะเป็นการผลักภาระภาษีไปสู่คนต่างชาติที่ร่ำรวยเป็นเจ้าของธุรกิจต่างๆ ซึ่งก็คือคนจีนนั่นเอง และเพื่อป้องกันมิให้พวกพ่อค้าต่างชาติผลักภาระภาษีใหม่นี้ไปให้กับผู้ซื้อ รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร เพื่อมาใช้ป้องกันการขายสินค้าที่มีราคาแพงด้วย

ในส่วนของพระราชบัญญัติอากรรังนกนางแอ่นนั้น รัฐบาลออกกฎหมายมาเพื่อการหารายได้ และผลประโยชน์เข้าสู่รัฐบาลมากกว่าที่จะให้คนไทยได้รับผลประโยชน์นี้ เพราะพระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้ เพื่อสงวนอาชีพการสัมปทานรังนกนางแอ่นให้กับตัวแทนของรัฐบาลเท่านั้น ธุรกิจนี้ถูกเปลี่ยนมือจากคนจีนมาสู่รัฐบาล ด้วยเหตุที่ว่าธุรกิจทางด้านรังนกนางแอ่นเป็นธุรกิจที่มีมูลค่าค่อนข้างสูง การได้ผลกำไรตอบแทนมีค่อนข้างมากด้วย

นอกจากนี้รัฐบาลยังห้ามไม่ให้ชาวต่างชาติรับการประมูลก่อสร้างจากหน่วยราชการ และมีการบังคับให้โรงงานต่าง ๆ ต้องมีแรงงานไทยอยู่ในภาคธุรกิจนั้น ๆ เท่ากับเป็นการช่วยให้คนไทยมีงานทำ และเข้ามาแทนที่อาชีพขายแรงงานที่ชาวจีนทำอยู่ แต่นโยบายกำหนดจำนวนคนงานไทยในโรงงานต่างๆ นั้นมิได้มีผลบังคับใช้อย่างจริงจังทั้งนี้เพราะแรงงานไทยที่มีความชำนาญเฉพาะ เช่นแรงงานจีนนั้นมีไม่เพียงพอ ประกอบกับโรงงานเอกชนของคนจีนมักหลบเลี่ยงข้อกำหนดนี้ ยังคงใช้แรงงานจีนตามเดิมเพราะแรงงานคนจีนมีความอดทนและมีค่าจ้างที่ถูกกว่าแรงงานไทย

จากนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลในการจัดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติในธุรกิจของประเทศนั้น มาตรการทางกฎหมายที่รัฐบาลนำออกมาใช้ส่วนใหญ่เกี่ยว

พันกับอาชีพที่ไม่ค่อยจะมีบทบาททางเศรษฐกิจของประเทศมากเท่าไรนัก อาจมีบ้างในบางธุรกิจ เช่น การเดินเรือ การทำประมง น้ำมันเชื้อเพลิง การทำยาสูบ เป็นต้น แต่อาชีพที่พระราชบัญญัติที่ออกโดยรัฐบาลในการลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติส่วนใหญ่นั้นไม่ได้ผลทำให้เศรษฐกิจประเทศชาติดีขึ้นมากนัก นอกจากนี้ความเข้มงวดในการบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมายก็มีไม่มากนักยังคงมีชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน พยายามใช้ช่องว่างทางกฎหมายคอยหลบเลี่ยงในการที่จะปฏิบัติตามกฎหมายนั้นๆ ที่แย่ไปกว่านั้นอีก คือ คนไทยไม่ได้เข้ามาแทนที่บทบาททางเศรษฐกิจเหล่านี้ได้เลย การครอบงำทางธุรกิจยังคงดำเนินต่อไปภายใต้มือของชาวต่างชาติ อาจจะต้องอุปนิสัยของคนไทยในการไม่ค่อยชอบประกอบธุรกิจและไม่มีความชำนาญ จึงทำให้ไม่เข้ามาสู่ภาคธุรกิจที่รัฐบาลเปิดช่องทางให้คนไทยเข้ามาแทนที่ชาวต่างชาติ

นอกจากนี้ชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน มีเล่ห์เหลี่ยมทางการค้ามากมายในการหลบเลี่ยงกฎหมายที่ออกมาควบคุมการครอบงำทางเศรษฐกิจ เช่น คนจีนใช้ชื่อทายาทที่มีสัญชาติไทยในการเป็นผู้ดำเนินการทางธุรกิจแทนที่พ่อแม่ที่ไม่มีสัญชาติไทย เพราะกฎหมายไม่ได้มีข้อบังคับในการกระทำเช่นนี้ หรือบางครั้งก็ใช้วิธีจ้างคนไทยให้มาใช้ชื่อในการประกอบธุรกิจแทน แต่ความเป็นจริงแล้วชาวต่างชาติยังเป็นเจ้าของธุรกิจตัวจริงอยู่

จะเห็นได้ว่ามาตรการที่ออกมาในการลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ นั้น มีผลในแค่ทางภาคการบังคับใช้ทางกฎหมายเท่านั้น ในแง่ปฏิบัติยังคงไม่สามารถเข้าจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนได้อย่างแท้จริง เจ้าของทุนตัวจริงยังคงเป็นชาวต่างชาติ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเพียงแค่ออกนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ เพื่อเรียกความสนับสนุนจากประชาชนเท่านั้นเอง โดยจงใจให้ประชาชนคนไทยรู้สึกคล้อยตามว่า รัฐบาลได้พยายามลดบทบาททางเศรษฐกิจเพื่อคนไทย โดยนำเอาคนจีนมาเป็นเป้าหมายในการโจมตีทำให้คนไทยเห็นว่ารัฐบาลพยายามช่วยเหลือคนไทยทางเศรษฐกิจ ต้องการให้เศรษฐกิจเป็นของคนไทย ไม่ใช่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของชาวต่างชาติ เมื่อประชาชนยอมรับในการออกนโยบายของรัฐบาล ก็จะทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดความชอบธรรมในการคงอยู่ในอำนาจได้อย่างราบรื่น

รัฐบาลใช้จิตวิทยาในการจงใจให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในรัฐบาลว่ารัฐบาลมีความจริงใจในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อให้ปลอดจากการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดความชอบธรรมในการบริหารประเทศของรัฐบาล ทั้งๆ ที่ผลจาก

การออกพระราชบัญญัติทั้งหลายที่บังคับใช้นั้น โดยภาพรวมแล้วไม่ได้มีบทบาทมากในการลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีนเลย อาชีพหรือธุรกิจทั้งหลายที่รัฐบาลคิดว่ามีชาวต่างชาติเป็นนายทุนหรือประกอบอาชีพนั้นๆ ก็ไม่ได้มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของประเทศมากนัก นอกจากนี้รัฐบาลยังไม่ได้เอาจริงเอาจังกับมาตรการทางกฎหมายอย่างแท้จริง ยังคงมีการหลบเลี่ยงประกอบอาชีพต่างๆ โดยชาวต่างชาติอย่างเดิม อาจเรียกได้ว่าเป็นนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่ออกมาเพื่อต้องการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของรัฐบาลให้ประชาชนรู้สึกที่รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลที่มีแนวคิดชาตินิยมเป็นหลักในการบริหารประเทศในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจ

ถ้าสังเกตให้ลึกซึ้งจะพบว่า พระราชบัญญัติทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะถูกประกาศใช้ ในช่วงปี พ.ศ. 2481-2482 อันเป็นช่วงแรกเริ่มของการเข้าบริหารประเทศของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติเกลือ พ.ศ. 2481 พระราชบัญญัติเรือสยาม พ.ศ. 2481 พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าและขาย โค กระบือ แพะ แกะ และสุกร เป็นต้น ซึ่งอาจตีความต่อไปได้ว่า รัฐบาลออกนโยบายในช่วงแรกเริ่มก็เพราะว่าในขณะนั้นรัฐบาลมีอำนาจทางการเมืองและการทหารสนับสนุนค่อนข้างเพียงพอ แต่สิ่งที่รัฐบาลขาดอยู่ก็คือ การได้รับการยอมรับจากประชาชนในความชอบธรรมของการเข้ามามีอำนาจบริหารประเทศของรัฐบาลและการดำรงอยู่ในอำนาจนั้น

รัฐเข้าควบคุมอาชีพต่างๆ ของชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจขนาดเล็กตั้งแต่การค้าขายปลีกไล่ไปจนถึงธุรกิจขนาดใหญ่ รัฐบาลตระหนักถึงปัญหาการมีอิทธิพลของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะคนจีนที่แทรกอยู่ในภาคธุรกิจเกือบจะทุกระดับนั้น ดังนั้นรัฐบาลจึงพยายามเข้าช่วยเหลือคนไทยในการประกอบอาชีพต่างๆ สู้กับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะคนจีนซึ่งเป็นชาติที่มีความชำนาญในการประกอบธุรกิจ รัฐบาลได้ทำการออกนโยบายเข้าช่วยเหลือคนไทยให้เข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจ โดยใช้วิธีการทำลายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านทาง การประกาศใช้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ

รัฐบาลได้พยายามผลักดันให้คนไทยเข้าสู่ภาคธุรกิจโดยจำกัดบทบาทของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนเป็นต้นว่า การออกมาตรการห้ามไม่ให้พ่อค้าต่างด้าวจำหน่ายอาหารในสถานที่ราชการและโรงเรียนรัฐบาล โดยรัฐบาลต้องการให้คนไทยเข้ามาทำการค้าขายด้านนี้แทน เช่นมีการชักจูงภริยาของข้าราชการให้ทำการค้าประเภทนี้ แม้แต่เรื่องการขายถ้วยเตี๋ยซึ่งเป็น

อาชีพโดยตรงของคนจีน คนไทยก็ถูกชักจูงให้ทำเองด้วยหรือแม้กระทั่งเกิดภัยพิบัติภัยคนไทยขึ้น ดูเหมือนว่าชาวจีนที่ประกอบอาชีพในที่ราชการก็สามารถประกอบอาชีพได้ดั้งเดิม โดยใช้วิธีการหลบเลี่ยงที่จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างเคย โดยใส่ชื่อผู้อื่นแทนหรือไม่ก็จ้างให้คนไทยเข้ามาขายแทน แต่เจ้าของทุนตัวจริงก็คือชาวจีนนั่นเอง

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกมาตรการบีบบังคับชาวต่างชาติให้ทำบัญชี เพื่อรัฐบาลจะได้ตรวจสอบถึงการค้าของชาวต่างชาติ ซึ่งครอบคลุมธุรกิจต่างๆ มากมาย เช่น โรงงานอุตสาหกรรม การซื้อขายที่ดิน การแลกเปลี่ยนเงินตรา การรับขนส่งสินค้าทางด้านต่างๆ เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติธุรกิจต่างๆ ของชาวต่างชาติก็มักไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ.2482 ส่วนใหญ่แล้วมักจะทำบัญชีออกมาไม่ตรงตามความเป็นจริง ซึ่งทางภาครัฐก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ นอกจากนี้ยังเกิดผลเสียในระยะยาวจากการที่กฎหมายไม่มีผลบังคับใช้อย่างจริงจังคือ เจ้าของธุรกิจต่างๆ ได้ผลกำไรค่าใช้จ่ายที่ต้องทำการตัดสินใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้กับคนไทยเอง โดยใช้วิธีการบวกเพิ่มไปกับราคาสินค้า

รัฐบาลได้ออกพระราชกำหนด กำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว พ.ศ. 2484 โดยเป็นการจำกัดถิ่นที่อยู่และที่พักอาศัยของชาวต่างชาติหรือบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย โดยกำหนดพื้นที่เหล่านั้นให้เป็นที่หวงห้ามซึ่งเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวต่างชาติอยู่ในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าพื้นที่ที่ถูกกำหนดขึ้นมานั้นจะไม่ได้เป็นพื้นที่ที่เป็นจุดสำคัญมากนัก แต่ก็กระทบถึงธุรกิจบางอย่างของชาวต่างชาติ ที่มีโรงงานในพื้นที่นั้นๆ เช่น โรงสี โรงเลื่อย เป็นต้น นอกจากนี้กระทบถึงธุรกิจที่อยู่ในพื้นที่นั้นแล้ว ยังกระทบถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวต่างชาติที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นด้วย เพราะเคยอาศัยอยู่มานานแล้ว

อาจวิเคราะห์ได้ว่านโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในการควบคุมอาชีพของชาวต่างชาตินั้นอาจเรียกได้ว่าประสบกับความล้มเหลว หน่วยงานของราชการที่เกี่ยวข้องตลอดจนเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ค่อยสนใจกับนโยบายนี้มากนัก บางครั้งทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นต่อการใส่ชื่อผู้อื่นเช่น คนไทยหรือภริยาของชาวต่างชาตินั้นๆ เป็นตัวแทนบังหน้า โดยคนไทยเหล่านี้ยอมให้คนจีนใส่ชื่อของตนเพื่อเป็นเครื่องกำบังให้แก่คนจีนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจนั้นๆ อันแท้จริงควบคุมการค้าที่กฎหมายห้ามต่อไปอีก

2) นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับคนไทย

ในขณะที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายกำจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีนนั้น ในอีกด้านหนึ่งรัฐบาลได้ทำการสนับสนุนและส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปประกอบกิจการต่างๆ แทนที่ชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนด้วยรวมทั้งเข้าไปประกอบอาชีพประเภทอื่นๆ เท่าที่คนไทยจะสามารถทำได้ เพื่อแก้ไขปัญหาการว่างงานและสำหรับให้คนไทยมีอาชีพที่มั่นคง โดยรัฐบาลได้ใช้วิธีการทั้งการบีบบังคับและการโฆษณาชวนเชื่อควบคู่กันไป โดยอาจแบ่งการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจออกเป็นด้านต่างๆ คือ

2.1 ด้านพาณิชย์และการประกอบอาชีพ เป็นการออกนโยบายรวมทั้งมาตรการที่มีส่วนทำให้คนไทยเข้ามาสู่ระบบการค้าและการประกอบอาชีพ โดยรัฐบาลใช้คนจีนเป็นเครื่องมือให้คนไทยเกิดความรู้สึกมานะพยายามที่จะดำเนินการค้าขายรวมทั้งการประกอบอาชีพเช่นเดียวกับคนจีน ดังเช่นคำกล่าวของจอมพล ป.พิบูลสงครามที่กล่าวว่า

“...ชาวจีนที่เข้ามาค้าขายเป็นจำนวนไม่น้อยในประเทศไทยของเรา ซึ่งท่านเห็นประจักษ์ตาอยู่ทุกวันนี้ ย่อมเป็นอุทาหรณ์ของเรื่องได้ดีที่สุด ส่วนมากของชาวจีนพวกนี้ เมื่อแรกเข้ามาหากินในบ้านเรานั้น หามิตรพรัยสมบัติติดตัวมาด้วยไม่เลย ชำร่วยบางคนมีเพียงกางเกงให้พันกาย บางคนมีเพียงเสื้อนอน หมอนใบ เท่านั้น แต่ด้วยความอุตสาหะ วิริยะ พยายามอันแรงกล้า เขาได้เริ่มการค้าเล็กๆ น้อยๆ เช่น หาบของ หรือมิฉะนั้นก็ไปรับจ้างเป็นลูกจ้างในโรงค้าทั่วไป พอได้เงินมาเขาก็เก็บหอมรอมริบอย่างมัจฉัยสัถแล้วก็นำไปลงทุนตั้งร้านค้าขึ้นในสิ่งเล็กน้อยพอควรแก่อัตภาพ เขาฉลาดพอที่จะขายสิ่งที่พวกเราชอบ เพราะฉะนั้นด้วยความมานะ อาบเหงื่อต่างน้ำของเขา เหล่านั้นเป็นเวลาเพียงไม่กี่ปี เขาก็กลายเป็นคนมั่งมีขึ้นในตำบลบ้านเราเอง...” (คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีเนื่องในโอกาสจิตตสมัยแห่งวันท้ายศก 31 มีนาคม พ.ศ.2482 อ้างถึงใน เทียมจันทร์ อ้าแหว, 2521: 190)

รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ. 2484 รัฐบาลตระหนักถึงการที่ประเทศไทยมีการพึ่งพาชาวต่างชาติค่อนข้างมากในการพัฒนาภาคเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลต้องกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อสงวนอาชีพบางอย่างไว้ สำหรับคนไทยเพื่อป้องกันมิให้ชาวต่างชาติประกอบอาชีพนั้นๆ นอกจากนี้ยังได้ออกพระราชบัญญัติกำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พ.ศ. 2485 ได้มีการกำหนดอาชีพเฉพาะอย่าง 27 ชนิด เช่น การตัดฟัน การเผาถ่าน การทำชัน การทำตุ๊กตา หรือของเล่นเด็ก การตัดและการตัดผม เป็นต้น ซึ่งอาชีพที่ถูกกำหนดขึ้นมาเหล่านี้ ถ้าพิจารณาดูแล้วจะพบว่าไม่ได้เป็นอาชีพที่มีผลต่อภาคเศรษฐกิจมากสักเท่า

ใหม่ เป็นเพียงอาชีพที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ไม่ได้มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากนัก อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายฉบับนี้รัฐบาลต้องการกำหนดอาชีพโดยยึดหลัก อาชีพของคนไทย โดยคนไทยและเพื่อคนไทยเท่านั้นเอง รัฐบาลคงจะรู้ดีว่าอาชีพดังกล่าวทั้ง 27 ชนิดนี้ถ้าให้คนไทยเข้าไปประกอบอาชีพคงไม่ได้ทำให้มูลค่ารวมทางเศรษฐกิจของประเทศเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

ถึงแม้ว่าชาวต่างชาติจะถูกกีดกันไม่ให้ทำงานในอาชีพที่กล่าวมาทั้ง 27 ชนิดนั้นแต่กฎหมายก็ได้ห้ามให้เป็นเจ้าของกิจการนั้นๆ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เจ้าของกิจการต่างๆ จะยังคงเป็นชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน ในขณะที่เดียวกันคนไทยก็ไม่ได้มีความกระตือรือร้นที่จะประกอบอาชีพเหล่านั้นและยิ่งในช่วงเวลาที่รัฐบาลออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นช่วงเวลาของภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 การที่จะให้คนไทยทำการลงทุนในเวลานั้นคงจะเป็นเรื่องยาก จึงมีคนไทยดำเนินการประกอบอาชีพที่รัฐบาลสงวนอาชีพไว้ยังไม่มากเท่าที่ควร นอกจากนี้การสงวนอาชีพนี้มีผลควบคุมได้เฉพาะบุคคลที่เป็นชาวต่างด้าวจริงๆ เท่านั้น หากได้ครอบคลุมไปถึงชาวต่างชาติที่ถือสัญชาติไทยแม้แต่ชาวต่างด้าวก็อาจจะเสี่ยงได้โดยการเอาผู้ถือสัญชาติไทยมาเป็นหุ้นส่วนในธุรกิจการค้าแทน

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกพระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ พ.ศ. 2484 บังคับให้คนไทยที่บรรลุนิติภาวะแล้วต้องมีอาชีพ โดยอาชีพนั้นต้องไม่ขัดต่อศีลธรรม หรือก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยและความเจริญของประเทศ รัฐบาลได้ทำการส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจในการค้าขายโดยออกนโยบายส่งเสริมร้านค้าย่อยของคนไทย โดยรัฐบาลได้พยายามกระตุ้นให้คนไทยเห็นถึงความสำคัญของการค้าขาย เพราะเป็นอาชีพที่ทำกำไรที่ค่อนข้างสูงรัฐบาลได้เข้าช่วยเหลือคนไทยในด้านต่างๆ เพื่อให้คนไทยเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายเพื่อสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ ไม่ว่าจะการค้านั้นจะเป็นขนาดเล็ก กลาง หรือขนาดใหญ่

ในขณะเดียวกันรัฐบาลที่พยายามสร้างภาวะที่อำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับคนไทย ถึงแม้ว่าจะต้องบีบบังคับให้คนไทยเข้าประกอบอาชีพทางด้านเศรษฐกิจต่างๆ แทนที่คนจีน รัฐบาลจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ให้กับคนไทย ในการเข้ามาสู่ธุรกิจการค้าต่างๆ รวมทั้งต้องพยายามทำให้คนไทยเห็นความสำคัญของกิจการการค้าต่างๆ ว่าจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโตในภาคเศรษฐกิจ

2.2 ด้านอุตสาหกรรม รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เล็งเห็นความสำคัญของภาคอุตสาหกรรมว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และยิ่งในขณะนั้นอยู่ในช่วงเวลาก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้สภาวะการเมืองภายนอกประเทศอยู่ในสถานะตึงเครียด จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยึดหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างริบเร่งควบคู่ไปกับการสร้างเสถียรภาพและความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตนเอง รัฐบาลเล็งเห็นถึงผลที่ตามมาจากการเกิดสงครามว่าจะทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าบางชนิด ทำให้ต้องมีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมให้มีการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่ดำเนินการโดยคนไทย ตามหลักที่ว่า “ไทยทำไทยใช้” ตลอดจนต้องทำการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในอนาคต

เมื่อรัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมรัฐบาลได้พบว่าอุตสาหกรรมต่างๆ ของประเทศในขณะนั้นส่วนใหญ่แล้วอยู่ภายใต้การดำเนินการของชาวต่างชาติ รัฐบาลไม่สามารถปล่อยให้เหตุการณ์เช่นนี้ดำเนินต่อไปได้ ทำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้การดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ดังที่หลวงวิจิตรวาทการนักชาตินิยมคนสำคัญในขณะนั้นกล่าวว่า “ถ้าเราไม่อบรมลัทธิชาตินิยมให้ทัน อุตสาหกรรมของไทยก็จะตายเปล่า ความก้าวหน้าของไทยจะไม่ได้เลย” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2482: 19) รัฐบาลมีหลักการในการพัฒนาอุตสาหกรรมว่าต้องมีส่วนช่วยในการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศและต้องช่วยสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศรัฐบาลพยายามช่วยเหลือให้คนไทยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการอุตสาหกรรมต่างๆ มีการชักชวนให้ทำโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ แทนที่ชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีนในสวนอุตสาหกรรมที่สำคัญ ๆ รัฐบาลจะเป็นผู้ควบคุมดูแลเอง ด้วยเหตุที่ว่ารัฐบาลต้องการเข้าควบคุมทรัพยากร และรวบรวมเอากิจการสำคัญๆ มารวมอยู่ที่รัฐบาล รัฐบาลออกพระราชบัญญัติจัดการเงินกู้ ภายในประเทศเพื่อการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2481 ขึ้นมาเพื่อใช้เงินคงคลังเป็นทุนในการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยให้เอกชนเป็นผู้กู้เงินไปลงทุนในภาคอุตสาหกรรมโดยจำกัดการกู้เงินไว้สำหรับคนไทยเท่านั้น รัฐบาลได้ส่งเสริมให้คนไทยเข้ามามีบทบาทในภาคอุตสาหกรรมโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยในด้านความพร้อมของคนไทยว่ามีอยู่ในระดับใด ทำให้การดำเนินอุตสาหกรรมในบางอย่าง ที่คนไทยไม่มีความรู้และความชำนาญไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นมากนัก

มาตรการทางกฎหมายอีกมาตรการหนึ่งที่น่ามาใช้ในภาคอุตสาหกรรมคือ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2482 ซึ่งมีผลบังคับใช้กับโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมดที่อยู่ในประเทศไทย โดยรัฐบาลต้องการเข้าควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมให้ดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายชาติ

นิยมมาทางเศรษฐกิจ มีการบีบบังคับให้โรงงานอุตสาหกรรม ต้องจ้างแรงงานไทยอย่างน้อย 75% ของแรงงานที่จ้างทั้งหมด อาจวิเคราะห์ได้ว่านโยบายนี้ต้องการกีดกันให้ชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน ออกไปจากอาชีพใช้แรงงาน รัฐบาลต้องการให้คนไทยได้เข้ามาอยู่ในภาคอุตสาหกรรม ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงแค่ลูกจ้างก็ตาม ในความเป็นจริงนั้นเจ้าของโรงงานต่างๆ ไม่ได้นำแรงงานไทยเข้ามาทำงานตามที่รัฐบาลต้องการได้มากนัก เพราะแรงงานจีนมีค่าแรงที่ถูกกว่าและมีความขยันขันแข็งมากกว่าด้วย ประกอบกับรัฐบาลก็ไม่มีกำลังเพียงพอในการควบคุมให้โรงงานเหล่านี้ปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างทั่วถึง

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะใช้จิตวิทยาในการชักชวนให้คนไทยคล้อยตามกับการสร้างนิสัยการทำงานหนักเอาเบาสู้กับคนไทย โดยพยายามกระตุ้นให้เห็นว่า การใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมนั้นเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าได้ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จตามนโยบายที่จะให้คนไทยเข้ามามีบทบาทในภาคอุตสาหกรรม

2.3 ด้านเกษตรกรรม

รัฐบาลให้ความสำคัญกับการเกษตรในฐานะที่เป็นวัตถุดิบ ซึ่งนำไปป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมและใช้ในการยั้งชีพและการบริโภคของประชาชน รัฐบาลพยายามจะนำเอาการเกษตรมาเป็นพื้นฐานในการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศ และเมื่อรัฐบาลใช้แนวความคิดเรื่องชาตินิยมมาเป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ ฉะนั้นรัฐบาลจึงต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ รัฐบาลมีการให้ความช่วยเหลือทางด้านเกษตรกรรมในด้านต่างๆ กับประชาชน เช่น การออกพระราชบัญญัติจัดการกู้เงินในประเทศเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2481 เป็นการเข้าช่วยเหลือคนไทยโดยให้กู้เงินกับรัฐบาลเพื่อใช้ในการประกอบการทางด้านเกษตรกรรมโดยรัฐบาลหวังจะทำให้คนไทยนำเงินไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาทางด้านเกษตร รัฐบาลยังได้เข้าช่วยเหลือประชาชนให้เข้ามามีส่วนในกิจการทางด้านเกษตรให้มากขึ้นจากเดิม โดยการกำหนดนโยบายให้กระทรวงเกษตรราธิการนำไปปฏิบัติ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ทั้งวิธีการดูแลและปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต การทำโครงการชลประทาน และการขยายฐานของสหกรณ์ให้กู้ยืม เป็นต้น

นอกเหนือจากการที่รัฐบาลให้ความช่วยเหลือกับเกษตรกรไทยแล้ว รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ชักชวนให้ประชาชนคนไทยช่วยกันประหยัดด้วยการทำสวนครัวควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ ไว้สำหรับใช้บริโภคเองภายในครัวเรือน เท่ากับเป็นการลดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว

ครัวได้ด้วย ในส่วนที่เหลือก็สามารถนำขายต่อได้ ทำรายได้ให้กับครอบครัวอีกส่วนหนึ่ง รัฐบาลได้ออกมาตรการทางด้านนี้ผ่านทาง การออกพระราชบัญญัติการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พ.ศ. 2481 รัฐบาลให้เหตุผลในการชักจูงให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายนี้ว่า การปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ภายในครัวเรือน จะเป็นการช่วยทำให้ครัวเรือนประหยัดซึ่งเท่ากับว่าเป็นการช่วยทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น และก็จะส่งผลทำให้ประเทศมีสถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นตามไปด้วย ซึ่งช่วงแรกนั้นประชาชนได้ปฏิบัติตามโดยทำการสวนครัวไว้บริโภคกันเอง แต่ในเวลาต่อมาประชาชนไม่ปฏิบัติตาม เนื่องจากสาเหตุหลายอย่างเช่น เมล็ดพันธุ์พืชและสัตว์ที่นำมาเลี้ยงมีราคาค่อนข้างสูง เพราะพ่อค้าชาวจีนพากันขึ้นราคาสินค้าเหล่านั้น ด้วยเห็นว่าเป็นสินค้าที่มีความต้องการสูง โดยที่เจ้าหน้าที่ของภาครัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ที่รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ไว้ใช้บริโภคเองแล้ว ยังถูกเปลี่ยนมาทำเพื่อเลี้ยงกองทัพด้วย เพราะในช่วงเวลานั้นประเทศเริ่มเข้าสู่สภาวะสงคราม

ในการทำการเกษตรนั้นที่ดินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเพาะปลูก รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญของที่ดินทำให้รัฐบาลออกพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2485 ถ้าพิจารณาให้ดีจะพบว่า เป็นนโยบายที่มีไว้เพื่อรองรับนโยบายที่จะทำให้ประชาชนได้เข้าไปตั้งถิ่นฐาน นอกจากนี้ยังช่วยเหลือให้ประชาชนเข้าไปจับจองที่ดินด้วย รัฐบาลพยายามส่งเสริมทางด้านเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตมวลรวมรวมของประเทศให้มากขึ้นจากเดิม โดยมุ่งสินค้าทางการเกษตรเพื่อทดแทนการนำเข้าและสินค้าทางการเกษตรที่ขาดแคลน ซึ่งในช่วงเวลานั้นสินค้าทางการเกษตรเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพและการค้าขายในสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2

สิ่งที่จำเป็นอีกประการหนึ่งในการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมคือ การพัฒนาระบบสหกรณ์โดยรัฐบาลได้ใช้แนวความคิดเรื่องระบบเศรษฐกิจชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นหลักในการดำเนินการโดยมีหลักการว่า “ชาติเป็นจุดหมาย สหกรณ์เป็นวิธีการ” โดยเป็นความต้องการให้ชนชั้นกลางขนาดย่อมรวมตัวกันในระบบการผลิต และการค้าในรูปของสหกรณ์โดยแต่ละฝ่ายยังคงเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่นั่นอยู่ ซึ่งการรวมกลุ่มกันเช่นนี้จะไม่สามารถมีอิสระในการจัดการระบบเศรษฐกิจของตัวเอง ต้องเป็นไปตามแนวทางหรือนโยบายของรัฐ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อ้างถึงใน ตระกูล มีชัย, 2526 : 40) อาจวิเคราะห์ได้ว่ารัฐบาลนำระบบสหกรณ์มาใช้ เพื่อเป็นการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในระบบสหกรณ์ และระบบสหกรณ์จะทำให้สามารถกำจัดบทบาทของพ่อค้าคนกลางซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นคนจีนออกไปจากระบบ อาชีพพ่อค้าคนกลางนี้นับได้ว่า เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ทำรายได้บนการเอาตัวเอาเปรียบจากผู้ผลิตเป็นอย่างมาก

รัฐบาลเล็งเห็นปัญหานี้ จึงทำการพัฒนาระบบสหกรณ์ขึ้นมา และพยายามทำให้ระบบสหกรณ์ขยายวงกว้างไปสู่ประชาชนในทุกพื้นที่ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตามนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับคนไทยนั้น รัฐบาลได้พยายามออกมาตรการส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจทั้งที่มีผลและเกี่ยวข้องกับตรงและทางอ้อม ต่อการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม โดยมาตรการที่ประกาศใช้นั้นมักเป็นมาตรการหรือกฎหมายที่ออกมาไว้เพื่อปูพื้นฐานทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ให้กับประชาชน เช่น กฎหมายห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง กฎหมายที่กำหนดอาชีพต่างๆ ประกอบการได้เฉพาะบุคคลที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายที่มีผลบังคับให้คนไทยเข้าประกอบอาชีพต่างๆตามที่รัฐบาลได้เปิดโอกาสให้เข้าแทนที่ชาวต่างชาติเช่น การช่วยเหลือคนไทยในการจัดตั้งบริษัทหรือธุรกิจต่างๆเพื่อแข่งขันกับชาวต่างชาติ ซึ่งถ้าหากรัฐบาลสามารถทำให้นโยบายเหล่านี้ประสบความสำเร็จและทำอย่างจริงจัง คนไทยจะสามารถเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่ชาวต่างชาติไม่ได้มากก็น้อย แต่ในความเป็นจริงผลที่ออกมากลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น ชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนยังคงเป็นเจ้าของทุนและกิจการต่างๆ คนไทยยังคงไม่สามารถเข้าไปแข่งขันหรือแทนที่ชาวต่างชาติได้ในขณะนั้น

3) นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาล

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตระหนักดีถึงศักยภาพในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนไทยว่ายังไม่ีมากพอสำหรับกิจการสำคัญๆบางอย่าง ทั้งนี้คนไทยยังขาดทั้งความรู้ความชำนาญและเงินลงทุน เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลจึงได้เข้าดำเนินการเสียเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของทุนนิยมและการผูกขาดของรัฐ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 406) ในช่วงแรกเริ่มนั้นรัฐบาลได้เข้ามาแทรกแซงการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะสร้างทุนนิยมของรัฐในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งขึ้นมา โดยรัฐบาลชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความคิดที่จะขจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติให้ออกไปจากระบบเศรษฐกิจของเมืองไทย พร้อมทั้งสนับสนุนผู้ประกอบการที่เป็นคนไทยและช่วยพัฒนาระบบการผลิตของไทยให้มีความทัดเทียมกับประเทศต่างๆ โดยการสร้างทุนนิยมของรัฐผ่านการตั้งรัฐวิสาหกิจและบริษัทกึ่งราชการขึ้นมา (สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2526: 47-48) ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ในวิสาหกิจและบริษัทนั้นๆ และอยู่ภายใต้การบริหารงานของข้าราชการที่มาจากรัฐบาลหรือบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับบุคคลในรัฐบาล

โดยทั่วไปแล้วในการดำเนินงานกิจการต่างๆของรัฐบาลซึ่งมีผู้บริหารงานมาจาก รัฐบาลมักจะใช้อิทธิพลทางการเมืองเข้ามาเป็นเครื่องมือในการประกอบธุรกิจเสมอเช่นในรูปของ การใช้สิทธิโดยตรงทางกฎหมาย หรือใช้กลไกของรัฐบาลสนับสนุนการดำเนินงานของบริษัททั้งโดย ทางตรงและทางอ้อม (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2526: 82) เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงลักษณะวิธีการโดย ทั่วๆ ไปของการดำเนินงานกิจการโดยรัฐบาล สามารถศึกษาจากบริษัทต่างๆ ภายใต้การบริหารงานใน ลักษณะผูกขาดโดยรัฐบาลได้ดังนี้

ในกรณีของบริษัทข้าวไทยนั้น ก่อนหน้านี้ธุรกิจการผูกขาดการค้าข้าวอยู่ในมือของคน จีนเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องเข้าควบคุมกิจ การการค้าข้าวให้กลับมาสู่รัฐบาลเพราะข้าวถือได้ว่าเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ เป็นธุรกิจการ คำที่มีความสำคัญมากและเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนไทยค่อนข้างมาก รัฐบาลได้ให้กระทรวงการ คลังเป็นผู้ดำเนินการก่อตั้งบริษัทข้าวไทย เพื่อช่วยเหลือชาวนาไทยในการรับซื้อข้าวเปลือกโดยตรง จากชาวนาเป็นการตัดปัญหาพ่อค้าคนกลาง ที่มักจะกดราคาซื้อข้าวจากชาวนาในระดับต่ำ และ มุ่งให้ความรู้ในการประกอบอาชีพทำนา การดำเนินงานของบริษัทข้าวไทยนั้นอาจเรียกได้ว่า ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงแรกของการก่อตั้ง โดยสามารถขจัดคู่แข่งทางการ คำออกไปจากธุรกิจนี้ได้ ทั้งๆ ที่บริษัทคู่แข่งที่เป็นของคนจีนเหล่านั้นมีความสามารถทางการ คำค่อนข้างสูง อาจเป็นไปได้ว่ารัฐบาลใช้มาตรการทางการเมืองเข้ามาช่วยเหลือการดำเนินงาน ของบริษัท และมีการใช้มาตรการทางภาษีเข้ามาจัดการกับโรงสีต่างๆ ต้องทำให้เลิกกิจการ เจ้า ของโรงสีจำเป็นที่จะต้องขายโรงสีของตนให้กับบริษัทข้าวไทยเข้าไปดำเนินการแทน เช่น โรงสีเงิน เสงจันทร์ ของนายมา บูลกุล โรงสีเงินแสง โรงสีอึ้งดีกหลี่ โรงสีอิเฮง โรงสีเม่งฮะหลง และในปีที่ 3 ของ การดำเนินงานบริษัทข้าวไทยสามารถเช่าโรงสีเพิ่มขึ้นอีก รวมเป็น 17 โรง (สัมภาษณ์สมบุญ ไผท ฉันท อ่างถึงใน สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2526: 97) ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทข้าวไทย สามารถมีโรงสีเป็นของตนเองได้โดยทำการซื้อกิจการต่อมาจากชาวจีน

อย่างไรก็ตามอิทธิพลของพ่อค้าชาวจีนที่เป็นเจ้าของโรงสีก็ไม่ได้ลดบทบาททาง เศรษฐกิจออกไปจากเศรษฐกิจไทยมากนัก เพราะโดยทั่วไปแล้ว หรือนายทุนจีนเหล่านั้นมักจะ ประกอบอาชีพและกิจการอื่นๆ ด้วยเช่น ตระกูลหวังหลี่ หรือนายโล่วเตี้ยกขวน บูลสุข เป็นต้น นายทุนเหล่านี้ยังคงสามารถพัฒนาทุนของตนเองให้เติบโตโดยอาศัยกับการพึ่งพารัฐบาล เช่น ตระกูลหวังหลี่ มีธุรกิจทางด้านธนาคารของตัวเอง คือธนาคารหวังหลี่จัน บริษัทหลวงหลี่ประกันภัย

และกิจการเดินเรือ นายตันเกียกนุ๊นและนายตันจินเก่า หวังหลี ได้เข้าร่วมกับสมาชิกบางคนของรัฐบาลและพ่อค้าชาวจีนก่อตั้งบริษัทไทยประกันชีวิต นายตันซิวเม็ง หวังหลีได้ร่วมกับรัฐบาลในการตั้งบริษัทไทยพิชกสิกรรมในปี พ.ศ. 2486 ส่วนนายโล้วเตี้ยกขวน บูลสูซุนั้น นอกจากจะเข้าร่วมก่อตั้งบริษัทไทยประกันชีวิต และบริษัทพิชกสิกรรมกับรัฐบาลด้วยแล้ว ยังร่วมก่อตั้งธนาคารเอเชียและธนาคารนครหลวงแห่งประเทศไทยกับฝ่ายรัฐบาลด้วย

ถ้าพิจารณาคณะกรรมการของบริษัทชาวไทยจะพบว่าเป็นคนของรัฐบาลเสียเป็นส่วนใหญ่ (ดูภาคผนวก) ซึ่งกรรมการบางคนนั้น เช่น พลโท จรูญ รัตนกุลฯ และนายควง อภัยวงศ์ ยังดำรงตำแหน่งว่าการกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นกระทรวงที่มีหน้าที่รับผิดชอบการค้าชาวของประเทศโดยตรง จะเห็นได้ว่าบริษัทชาวไทยของรัฐบาลสามารถใช้อำนาจทางการเมืองของตนในการเอื้อประโยชน์ต่อบริษัทอย่างสะดวกบริษัทชาวไทยได้ใช้อิทธิพลจากระบบราชการเพื่อผลประโยชน์ของบริษัท บริษัทชาวไทยได้จ้างนายมา บลกุล พ่อค้าชาวจีนซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถในธุรกิจการค้าเข้ามาเป็นผู้จัดการบริษัท การที่รัฐบาลนำคนจีนเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจ ทั้งๆ ที่รัฐบาลเข้าดำเนินการจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนโดยการสั่งบริษัทชาวไทยนั้นก็เท่ากับเป็นการขัดแย้งภายในตัวเองของรัฐบาล พิจารณาดูแล้วดูเหมือนว่า รัฐบาลเล็งเห็นผลประโยชน์ส่วนตัวของรัฐบาล มากกว่าที่จะคำนึงถึงแนวความคิดนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ตามที่ได้ใช้เป็นกรอบในการบริหารประเทศ

รัฐบาลคงเห็นแก่ผลประโยชน์และกำไรต่างๆ ที่ได้จากการดำเนินงานของบริษัทชาวไทยมากกว่าสิ่งอื่นใด ซึ่งผลกำไรที่เกิดจากการดำเนินงานของบริษัทได้ถูกนำไปแจกจ่ายแก่ผู้ถือหุ้นในรูปของเงินปันผลและบำเหน็จกรรมการ ซึ่งนอกเหนือจากเงินเดือนที่ได้รับ (ดูภาคผนวก) อาจกล่าวได้ว่าบริษัทชาวไทยเป็นฐานอำนาจทางเศรษฐกิจแห่งหนึ่งของรัฐบาลในช่วงเวลานั้นก่อนที่บริษัทเกิดภาวะตกต่ำในเวลาต่อมา ซึ่งการที่บริษัทชาวไทยประสบความสำเร็จในการดำเนินการส่วนหนึ่งนั้นมาจากการใช้อิทธิพลทางการเมืองของรัฐบาล เข้ามาช่วยเหลือบริษัทไม่ว่าจะเป็นการผูกขาดการค้าขายข้าวแต่เพียงผู้เดียว โดยการกีดกันชาวต่างชาติออกไปจากระบบ การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเป็นต้น จากจุดเริ่มต้นของบริษัทชาวไทยที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อขจัดอิทธิพลของพ่อค้าของชาวจีนและชาวตะวันตกในกิจการค้าข้าวและให้คนไทยเข้ามามีบทบาทแทนที่นายทุนต่างชาติเหล่านั้น ถ้าพิจารณาในแง่ที่ว่าบริษัทนี้มุ่งขจัดอิทธิพลของชาวต่างชาติออกไปจากธุรกิจนี้ และให้คนไทยเข้ามาแทนที่นั้น อาจถือได้ว่ารัฐบาลบรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องนี้ แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งแม้ว่าบริษัทชาวไทยจะมีรัฐบาลเข้ามาเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่และคนไทยเป็นผู้ถือหุ้นที่เหลือ แต่การ

บริหารงานทั้งหมดก็ยังคงดำเนินการโดยพ่อค้าชาวจีนที่มีประสบการณ์ อาจกล่าวได้ว่าบริษัทชาวไทยเป็นเพียงเงาะคู่มกับพ่อค้าชาวจีนที่มีความผูกพันกับรัฐบาล นอกจากนี้บริษัทชาวไทย ยังเป็นแหล่งผลประโยชน์ขนาดใหญ่ของรัฐบาล โดยที่บริษัทชาวไทยไม่ได้มีความจริงจังและจริงจังในการดำเนินงาน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของคนไทยส่วนใหญ่ รัฐบาลไม่ได้มีความต้องการจะใช้บริษัทชาวไทยเป็นเครื่องมือที่จะใช้ลดช่องว่างทางด้านรายได้ของคนไทย ไม่ได้ทำไปเพื่อประชาชนผู้ทำการผลิตและผู้บริโภคโดยทั่วไป หากแต่เป็นไปเพื่อนายทุนรัฐบาลโดยตรง (สังคิด พิริยะรังสรรค์, 2526: 125-127)

กรณีศึกษาอีกบริษัทหนึ่ง คือบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ ซึ่งรัฐบาลตั้งบริษัทนี้ขึ้นมาเพื่อที่รัฐบาลจะได้เข้าควบคุมกิจการค้าปลีกค้าส่งทั้งภายในและภายนอกประเทศได้อย่างสะดวกโดยรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ และมีสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ถือหุ้นในส่วนที่เหลือ ซึ่งอยู่ในการควบคุมของกระทรวงการคลัง โดยมีจุดมุ่งหมายในการทำการค้าจำพวกกิจการขายสรรพสินค้า ทั้งขายส่งและขายปลีกทุกชนิด รับส่งสินค้าจากต่างประเทศและรับส่งสินค้าภายในประเทศไปจำหน่ายนอกประเทศ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นนายหน้าและเป็นตัวแทนในการค้าธุรกิจ และเพื่อให้กิจการบรรลุจุดมุ่งหมายในการควบคุมสินค้าและสามารถผูกขาดสินค้าต่างๆไว้ในมือของบริษัทได้อย่างเต็มที่ บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ได้สร้างบริษัทจังหวัดขึ้นตามจังหวัดต่างๆทั่วประเทศ โดยให้เป็นบริษัทลูกของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ โดยบริษัทจังหวัดเหล่านี้จะเป็นศูนย์การค้าขนาดใหญ่ของแต่ละจังหวัด เป็นแหล่งจำหน่ายทุกชนิด และเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าให้แก่ร้านค้าย่อยๆที่รัฐบาลสนับสนุนขึ้นมา

ในการดำเนินงานของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์และบริษัทจังหวัดนั้น มีลักษณะความสัมพันธ์โดยที่บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ควบคุมบริษัทจังหวัดได้อย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งถ้ามองถึงวัตถุประสงค์ต่างๆ ของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ จะเห็นว่าบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ได้ก่อกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยต้องการเปลี่ยนมือในเรื่องการค้าขายภายในประเทศ จากชาวต่างชาติให้มาสู่คนไทย ซึ่งในความเป็นจริงนั้น ถ้าพิจารณาจากผู้ถือหุ้นและกรรมการบริหารบริษัทนั้นจะพบว่าล้วนเป็นคนของรัฐบาลหรือไม่ก็บุคคลที่มีความใกล้ชิดกับรัฐบาล จริงอยู่ว่ารัฐบาลต้องการให้คนไทยเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่คนจีน แต่คนไทยที่เข้าไปมีบทบาทก็ล้วนเป็นคนของรัฐบาล ขนาดการถือหุ้นของบริษัทไทยนิคมพาณิชย์ก็เรียกได้ว่าเป็นของรัฐบาลทั้งหมด แล้วเมื่อเป็นเช่นนี้ผลประโยชน์ต่างๆ ก็มิน่าที่จะตกไปสู่คนไทยส่วนใหญ่ของประเทศได้ ผลประโยชน์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการไป เบี้ยประชุม

กรรมการ เงินปันผลและเงินโบนัสประจำปี ล้วนเป็นของคณะกรรมการบริษัทซึ่งเป็นคนของรัฐบาล นอกจากนี้รัฐบาลก็ยังได้ใช้วิธีการแบบเดิมในการนำคนจีนที่มีความชำนาญในธุรกิจการค้าเข้ามา ดำเนินการบริหารบริษัทไทยนิคมพาณิชย์

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างกิจการของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะที่เป็นแหล่งกอบโกยผลประโยชน์ให้กับรัฐบาลแทนที่จะหาผลประโยชน์ให้กับคนไทยกลับหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนเองโดยอาศัยอิทธิพลทางการเมืองที่รัฐบาลมีอยู่ กิจการที่ว่านั้นคือ ธนาคารเอเซียเพื่ออุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม ธนาคารนี้เกิดขึ้นภายหลังจากที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สั่งปิดธนาคารโอเวอร์ซีเชนิส ซึ่งมีสาเหตุมาจากธนาคารได้ฝ่าฝืนคำสั่งของรัฐบาล โดยการส่งเงินกลับประเทศจีน ทำให้ผู้ฝากเงินกับธนาคารได้รับความเดือดร้อน นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ได้ทำการเปิดธนาคารเอเซียขึ้นและโอนเงินฝากทั้งหมดจากธนาคารโอเวอร์ซีเชนิส มาไว้ที่ธนาคารเอเซียฯ ทั้งหมด โดยมอบหมายให้ ดร.เดือน บุนนาค เลขาธิการธรรมศาสตร์ในขณะนั้นจัดสรรเงินสวัสดิการของมหาวิทยาลัยมาซื้อหุ้นใหญ่ทำใหม่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ส่วนผู้ถือหุ้นที่เหลือเป็นพรรคพวกของรัฐบาล และพ่อค้าชาวจีน

รัฐบาลได้ใช้ธนาคารเอเซียฯ เป็นฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยใช้เป็นแหล่งระดมเงินออมและนำเงินเหล่านี้ไปใช้เพื่อประโยชน์ในการสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมืองให้แก่รัฐบาล นอกจากนี้ยังได้ใช้เงินจากธนาคารเอเซียฯ ช่วยสนับสนุนความช่วยเหลือทางการเงินแก่บริษัทในเครือของรัฐบาล เช่น บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ เป็นต้น รัฐบาลยังใช้ธนาคารเอเซียฯ เป็นเครื่องมือในการขยายฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของรัฐบาลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาถึงกรรมกรของธนาคารเอเซียฯ และบุคคลที่ให้การสนับสนุนธนาคารจะพบว่า มีนายทุนชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนเข้าไปร่วมด้วย เช่น โฉ่วเตี้ยกชวน บูลสุข นายจุลินทร์ ล่ำซำ นายตันฉิวเม็ง หวังหลี่ นายตันเคี้ยกปุ่น เป็นต้น ซึ่งลักษณะการร่วมกันระหว่างนายทุนชาวจีนกับรัฐบาลเช่นนี้ สามารถพบได้ในบริษัทของรัฐบาลในหลายบริษัทและในหลายธนาคาร ที่รัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่หรือไม่ก็สมาชิกหรือพรรคพวกของรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่

นอกจากธุรกิจหรือกิจการประเภทที่เกี่ยวกับกิจการค้าและการพาณิชย์ การธนาคาร แล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้เข้าดำเนินการในกิจการทางด้านอุตสาหกรรมต่างๆ ที่สำคัญ ของ เช่น อุตสาหกรรมยาสูบ อุตสาหกรรมเชื้อเพลิง อุตสาหกรรมเหมืองแร่ เป็นต้น

4) นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการบังคับซื้อกิจการจากชาวต่างชาติ

มาตรการนี้รัฐบาลได้ออกใช้ภายหลังจากที่ได้ออกนโยบาย และกฎหมายเข้าควบคุมและบีบบังคับต่อชาวต่างชาติอย่างเข้มงวดแล้ว ซึ่งทำให้ชาวต่างชาติขายธุรกิจต่างๆ เหล่านั้นให้แก่รัฐบาล ซึ่งรัฐบาลก็ได้พยายามให้คนไทยเข้าไปแทนที่กิจการต่างๆ นั้นหรือไม่รัฐบาลก็ดำเนินการเอง ถ้าเป็นกิจการที่มีความสำคัญ อาจมองได้ในแง่ที่ว่ารัฐบาลต้องการเข้าควบคุมกิจการใหญ่ๆ และสำคัญๆ ไว้แต่เพียงผู้เดียว มีการออกพระราชบัญญัติต่างๆ ในการควบคุมกิจการและทรัพย์สินของชาวต่างด้าว รวมทั้งพระราชบัญญัติว่าด้วยชนชาติศัตรูและทรัพย์สินของศัตรู พ.ศ. 2485 ซึ่งในช่วงเวลานั้นที่ออกพระราชบัญญัตินี้ ประเทศไทยได้เข้าสู่สงครามเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่น ทำให้ต้องประกาศสงครามกับอังกฤษและฝรั่งเศสตามไปด้วย จะเห็นได้ว่า นอกจากบริษัทของชาติตะวันตกเหล่านี้จะถูกควบคุมและยึดกิจการทรัพย์สินต่างๆ แล้ว บริษัทและกิจการของคนจีนก็พลอยได้รับผลกระทบกระเทือนตามไปด้วย

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถที่จะสร้างรัฐวิสาหกิจและธุรกิจของกลุ่มตนเองขึ้นมาได้ พร้อมกันนั้นได้มีการดำเนินการค้าร่วมมือกับกลุ่มพ่อค้าชาวจีนในการประสานประโยชน์ร่วมกันได้สำเร็จ อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลประสบความสำเร็จในการดึงเอาพ่อค้าชาวจีนบางส่วนให้เข้ามาอยู่ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาล แต่ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็ไม่ได้มีความจริงจังในการแสดงบทบาทของผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของคนไทยเลย รัฐบาลได้ทำการสร้างพันธมิตรทางด้านธุรกิจกับนายทุนต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน รัฐมิได้เป็นแต่เพียงองค์การปกครอง หากยังเข้าร่วมในการประกอบกิจการการค้าโดยได้ใช้อภิสิทธิ์ของตนเองเข้ามาค้างานกิจการของตนเองและพวกพ้องทั้งทางด้านการเงิน อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม (สังคีต พิรพยะรังสรรค์, 2526: 169-170)

ภายหลังจากการสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี พ.ศ. 2487 สถานการณ์ตลอดจนความเคลื่อนไหวต่างๆ ในภาคเศรษฐกิจของประเทศไทยยังคงไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ระบบเศรษฐกิจของประเทศยังคงอยู่ภายใต้การครอบงำของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน คนไทยยังคงไม่สามารถเข้ามาแทนที่บทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีน

ได้ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ อำนาจในการควบคุมภาคธุรกิจยังคงเป็นของชาวจีน (ดูรายละเอียดข้อมูลการประกอบอาชีพของพลเมืองเชื้อสายไทยและจีนเพิ่มเติมได้ใน Skinner, 1957: 289-292) นอกจากนี้รัฐบาลชุดหลังยังคงดำเนินแบบแผนการผลิตแบบทุนนิยมโดยรัฐ โดยมีความโน้มเอียงไปในการสร้างธุรกิจส่วนตัวและการให้ความคุ้มครองในรูปแบบต่างๆ แก่ธุรกิจของกลุ่มพ่อค้า เช่น กลุ่มธุรกิจของฝิ่น-ฝิ่น (กลุ่มชอยราชครู) และกลุ่มธุรกิจของอุตสาหกรรมแร่ (กลุ่มสี่เสาทะเวศร์)

อาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามภายใต้การดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจประสบกับความล้มเหลวในการตั้งฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของคนไทยกลับคืนจากชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน พร้อมกันนั้นรัฐบาลยังไม่สามารถสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจที่แท้จริงให้กับคนไทยได้เลย ธุรกิจต่างๆที่รัฐบาลสร้างขึ้นมาล้วนแต่เป็นของรัฐบาล ไม่ได้เป็นของประชาชนคนไทยอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการศึกษาในเรื่องนี้ที่ว่า นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลนั้นเป็นเพียงนโยบายที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาล ซึ่งผลของนโยบายไม่ได้เป็นไปเพื่อตั้งฐานอำนาจทางเศรษฐกิจกลับคืนจากชาวต่างชาติและสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจให้กับคนไทย

จากการศึกษาถึงนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487 พบว่ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้มีบทบาทแค่ในการปกครองประเทศเท่านั้น รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ โดยใช้อุดมการณ์ทางการเมืองในเรื่องชาตินิยม มาเป็นหลักในการสร้างสังคมในแนวใหม่ เป็นการวางเป้าหมายใหม่ให้กับประเทศ เพื่อประโยชน์ในการชักจูงให้ประชาชนคนไทยสนับสนุนและยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาลนั้นๆ รัฐบาลพยายามใช้อุดมการณ์ทางการเมืองมาเป็นเครื่องมือในการรวมอำนาจและรักษาอำนาจของตนเอาไว้ ซึ่งรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำเอาแนวความคิดเรื่องชาตินิยมมาเป็นอุดมการณ์ หลักในการพัฒนาประเทศ โดยหนึ่งในนโยบายนั้นคือ นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ รัฐบาลเล็งเห็นว่าเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปากท้องของประชาชน ในเมื่อรัฐบาลพยายามจะสร้างสิ่งใหม่ให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ก็จะทำให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นซึ่งเป็นการง่ายที่ประชาชนจะยอมรับให้ความสำเร็จต่างๆที่รัฐบาลสร้างขึ้นเพื่อประชาชน ซึ่งก็จะนำไปสู่ความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล อุดมการณ์เป็นเรื่องชาตินิยม โดยผ่านนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล เป็นสิ่งที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ขึ้นมาอ้างเพื่ออธิบายตลอดจนชักจูงให้ประชาชนยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล ในการ

สร้างความชอบธรรมของรัฐบาลนั้น อาจใช้เกณฑ์ในการพิจารณาได้ 2 แนว คือ รัฐบาลนั้น ๆ เข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ และรัฐบาลนั้น ๆ สามารถเรียกการยอมรับจากประชาชนได้หรือไม่ ซึ่งก็ไม่จำเป็นว่าความชอบธรรม ต้องประกอบขึ้นด้วย 2 ปัจจัยนี้ เพราะในสภาพของรัฐบาลเผด็จการนั้น บางครั้งอาจไม่มีความจำเป็นในการสร้างความชอบธรรมก็ได้ เพราะตนเองมีอำนาจอยู่มากมายแล้ว รัฐบาลคงไม่เห็นความจำเป็นในการสร้างความชอบธรรมก็เป็นได้

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยมีจุดมุ่งหมายให้ประเทศได้หลุดพ้นจากการครองอำนาจเศรษฐกิจของต่างชาติ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามสร้างฐานทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเอง รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สร้างนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยพยายามลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่ได้ตั้งไว้ได้ ในทางตรงกันข้ามชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนยังสามารถครอบงำเศรษฐกิจและพัฒนาทุนของตนเองได้ต่อไปเช่น ตระกูลหวั่งหลี ตระกูลลำซำ ตระกูลบุญกุล ตระกูลบุญสุข เป็นต้น บทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนเหล่านี้มิได้ถูกกำจัดออกไปแต่ได้พัฒนาเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลกับนายทุนเหล่านี้ ในการสร้างผลประโยชน์ของกันและกัน โดยรัฐบาลได้รับผลตอบแทนในรูปของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากนายทุนเหล่านี้แลกกับการให้ความคุ้มครองทางเศรษฐกิจและการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจกับนายทุน

ในขณะที่รัฐบาลใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม โดยออกมาตรการทางกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ เพื่อกำจัดธุรกิจของคนจีน แต่ในอีกด้านหนึ่งรัฐบาลก็ได้ในการสนับสนุนในการร่วมทุนระหว่างรัฐบาลกับธุรกิจเอกชนด้วย โดยนายทุนชาวต่างชาติ ได้ผลประโยชน์จากการเข้าร่วมมือนี้ เช่น ด้านการลงทุนได้รับการคุ้มครองทางการเมือง หรือในบางครั้งนายทุนเหล่านี้ อาจได้รับสิทธิพิเศษในการผูกขาดกิจการบางอย่างจากรัฐบาล ในส่วนของรัฐนั้นได้รับผลประโยชน์กลับมาเพื่อเอามาสร้างความมั่นคงส่วนตัวให้กับตนเอง รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มุ่งใช้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจกับธุรกิจของชาวต่างชาติในธุรกิจบางระดับเท่านั้น นโยบายทางเศรษฐกิจที่ออกมาเน้นส่งผลกระทบต่อชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนระดับล่างเท่านั้น ในส่วนของธุรกิจระดับสูง นายทุนชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีนกับรัฐบาลกลับมีผลประโยชน์และมีความสัมพันธ์ร่วมกันในลักษณะเชื้อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน นโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมของรัฐบาลได้ใช้คนจีนเป็นกลุ่มเป้าหมายในการโจมตีโดยได้หยิบฉวยเอาความไม่พอใจต่อการมีบทบาท

ทางเศรษฐกิจของคนจีนในขณะนั้นสังคมไทยมากระตุ้นให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมทำให้รัฐบาลได้
รับความสนับสนุนจากประชาชน